

ARTVIN İL GELİŞME PLANI

TURİZM SEKTÖRÜ RAPORU

Yrd. Doç. Dr. Tülay Cengiz

Doç. Dr. Aydın Tüfekçioğlu

Ahmet İskender

Artvin, 2005

İÇİNDEKİLER

	Sayfa No
1. Giriş	5
1.1. Mevcut Durum	5
1.2. Yerli ve Yabancı Turist Hareketleri	5
1.3. Tesislerde Konaklamalar	7
1.4. Konaklama Tesislerinin Kapasiteleri	8
1.5. Seyahat Acentaları	10
1.6. Yeme İçme Tesisleri	10
2. İlin Turizm Potansiyeli	10
2.1. Artvin İli Doğal Turizm Değerleri	14
2.2. Artvin İli Kültürel Turizm Değerleri	23
3. Turizm Sektörünün Sorunları ve Darboğazlar	36
3.1. Turizm Sektörünün Sorunları	36
3.2. İl Turizminin Kuvvetli ve Zayıf Yönleri, Fırsatlar ve Tehditler (Swot Analizi)	39
4. Vizyon, Gelişme Stratejisi ve Yatırım Proje Konuları	40
4.1. Turizm Vizyonu	40
4.2. Gelişme Stratejileri	40
4.2.1. Artvin İmajının Yaratılması (Strateji: 1)	40
4.2.2. Ziyaretçi Memnuniyetini Artırmak (Strateji: 2)	41
4.2.3. İlde Seyahat Acentalarının Sayısını Artırmak, Seyahat Acentaları Arasındaki İşbirliği ve Sektör Ortakları Arasındaki Dayanışmayı Artırmak (Strateji: 3)	43
4.2.4. Turizm Gelişme Koridorları Yaratmak (Strateji: 4)	46
4.2.4.1. Kıyı Koridoru	46
4.2.4.2. Artvin Güney Koridoru	48
4.2.4.3. Koridorların Pazarlanması İçin Yapılması Gerekenler	60
4.2.4.4. Turizm Koridorlarında Yapılması Gereken Kurumsal Düzenlemeler	60
4.2.4.5. Turizm Koridorları Sakinleri İçin Çevre ve Turizm Eğitim Programları	61
4.2.5. Yeni Turizm Türleri Yaratmak (Strateji: 5)	61
4.2.5.1. Özel Ürün Sunan Turizm Türleri	61
4.2.5.2. Ekoturizm	64
4.2.5.3. Sosyal ve Etnoğrafya Turizmi	69
4.2.5.4. Yeni Turizm Alanlarında Yapılması Gereken Kurumsal Düzenlemeler ve Motivasyon Programları	70
4.2.6. Kültürel ve tarihi mirasın korunması ve geliştirilmesine önem verilmesi (Strateji:6)	71
4.2.7. İldeki Doğal Yapı Bozulmadan Turist Çekebilecek Yapay Atraksiyonlarla İl Turizminin Desteklenmesi (Strateji 7)	71
4.2.8. Sektörde Denetleme ve Değerlendirmenin Düzenli Olarak Yapılması (Strateji 8)	71
5. Eylem Planı	72
5.1. İl Turizminin Gelişme Senaryoları	78
5.2. Turizmde Proje Konuları	78
6. Kaynaklar	82

Tablo Listesi	Sayfa
	<u>No</u>
Tablo 1. Dünya Turizminde Türkiye'nin Payı (bin kişi) (Dünya Turizm Örgütü, 1991-2001)	5
Tablo .2 Bakanlık Belgeli Tesislerde Gecelemeler	6
Tablo.3 Belediye Belgeli Tesislerde Gecelemeler	6
Tablo 4. Hopa -Sarp Sınır Kapısından Giriş-Çıkış Yapan Turist Sayıları	7
Tablo 5. Bakanlık ve Belediye Belgeli Konaklama Tesislerinde Geceleme ve Ortalama Kalış Süreleri -2002	7
Tablo 6. Türkiye ve Artvin İçin Turist Sayısı Projeksiyonları	9
Tablo 7. Bakanlık Belgeli Konaklama Tesisleri	9
Tablo 8. Tesis ve Yatak Sayısı (2003 yılı verileri)	9
Tablo 9. Yatırım Belgeli Tesisler	9
Tablo 10. İl'deki bazı önemli yeme-içme tesisleri	10
Tablo 11. Artvin İli Doğal Turizm Kaynakları Envanteri	11
Tablo 12. İl'deki Termal Kaynaklar	12
Tablo 13. Artvin İli Kültürel Turizm Kaynakları Envanteri	13
Tablo 14. İl'de Oluşacak Baraj Göllerinin Yüzey Alanları Ve Uzunlukları	17
Tablo 15. Artvin İli Taşınmaz Kültür ve Tabiat Varlıkları Dökümü	22
Tablo 16. Acentelerin İş Potansiyelinde Pazarlama Araçlarının Payı	38
Tablo 17. SWOT Analizi	39
Tablo 18. Eylem Planı – Hedeflere Erişme Matrisi	75
Tablo 19. İl Turizminin Gelişme Senaryoları	78
Tablo 20. İlin Turizm Potansiyelini Artırmaya Yönelik Proje/Program Önerileri	79

Şekil Listesi	Sayfa <u>No</u>
Şekil 1. Kemalpaşa Plajı	47
Şekil 2. Camili'den Görünümler	50
Şekil 3. Borçka-Karagöl Milli Parkından Görünümler	50
Şekil 4. Kafkasör Festivalinden Görünümler	52
Şekil 5. Hatilla Milli Parkından Görünümler	52
Şekil 6. Genya Dağı ve Civarından Bir Görünüm	54
Şekil 7. Genya-Hatilla Koridorunda Bulunan ve Ender Türlerden olan <i>Rhododendron smirnowii</i> 'nin Görünümü	54
Şekil 8. Ardanuç Cehennem Deresi Kanyonu	56
Şekil 9. Şavşat, Maden Köyünde Ahşap Mimariden Bir Görünüm	57
Şekil 10. Maden Köyünden Genel Görünüm	57
Şekil 11. Çoruh Nehrinde Rafting Görünümleri	58
Şekil 12. Kaçkarlar – Olgunlar Köyü	59
Şekil 13. Şavşat-Karagöl'den Bir Görünüm	60
Şekil 14. Artvin İli Turizm Koridorları ve Kaynakları Haritası	66

1. Giriş

Dünyada en hızlı gelişen hizmet sektörlerinden biri olan turizm; döviz gelirleri, istihdam yaratma ve diğer sektörlerle olan etkisiyle ülke ekonomilerinde oldukça önemli bir yer tutmaktadır. Diğer taraftan ülkeler arasındaki yakınlaşmayı ve insanlar arasındaki kaynaşmayı arttırıcı özelliği nedeniyle turizm, ülkelerin dış imajlarının oluşması, şekillenmesi ve tanınmasında da etkin bir rol oynamaktadır.

Dünya turizminde talep yapısı değişmektedir. Değişen talep yapısı, Türkiye'deki turizmi giderek daha avantajlı konuma getirmektedir. Geleneksel 3 S (Sea (Deniz), Sand (Kum), Sun (Güneş)) odaklı talep yapısında, Dünya Turizm Örgütü'nün (WTO) önümüzdeki 20 yılın temel eğilimleri ve tüketici profiline ilişkin yaptığı araştırma sonucu, 3 E (Exciting (Heyecan), Entertainment (Eğlence), Educational (Eğitim)) anlayışı hakim olacaktır. Bu anlayışta var olan unsurlardan hemen hepsinin Türkiye'de oluşu turizmi gelecek 20 yılda ayrıcalıklı kılacaktır. Bu bağlamda Türkiye'de 2020 yılı hedefi olan 60 milyon turist, 50 milyar \$ gelir hedefine ulaşması mümkün olacaktır.

Tablo 1. Dünya Turizminde Türkiye'nin Payı (bin kişi) (Dünya Turizm Örgütü, 1991-2001)

YILLAR	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001
Türkiye'ye Gelen Yabancı	5 518	7 076	6 500	6 671	7 727	8 614	9 689	9 752	7 487	10 428	11 619
Dünya Turist Sayısı	463 000	502 000	518 000	550 000	552 300	595 000	613 000	626 700	652 200	697 600	692 700
Dünya Turizminde Türkiye'nin Payı (%)	1.2	1.4	1.3	1.2	1.4	1.4	1.6	1.6	1.1	1.5	1.7

1.1. Mevcut Durum

Doğu Karadeniz bölgesinde yer alan Artvin, Karadeniz sahil şeridinin sınır ilidir. İl'in toprakları sarp ve geçit vermeyen dağlarla kaplıdır. 5000 yıllık tarihi geçmişi boyunca coğrafi konumunun uygunluğu nedeniyle değişik medeniyetlerin yaşadığı en eski yerleşim merkezlerinden biri olmuştur. Tarihin doğa ile kucaklaştığı İl'de farklı medeniyetlerin kalıntıları kültür turizminin zenginleşmesini sağlamıştır. İl'in zengin doğal kaynakları çeşitli turizm değerlerini oluşturmaktadır.

1.2. Yerli ve Yabancı Turist Hareketleri

İlde turizm sektörü ciddi anlamda 1990'lı yılların ortalarında gelişme göstermiştir. Bu tarihten önce yabancı turist grupları turlar aracılığı ile veya bağımsız olarak gelmişlerdir. Ancak bu sayı önemli yatırımları gerektirecek çoğunluğa ulaşamamıştır. Bölgeye yoğun yabancı ziyaretçi akımı ilk olarak

Sovyetler Birliği'nin dağılma sürecini takiben 1990'lı yılların başında olmuştur. Bu ülkelerden gelenlerin büyük bölümü iş amaçlı "bavul ticareti" denilen hareketliliğe neden olmuştardır.

Bu tarihlerden sonra İlde önceleri küçük ölçekli belediye belgeli konaklama ve yeme-içme tesisleri hızla işletmeye açılmıştır. 1994 yılından itibaren ise daha büyük ölçekli tesisler hizmete sunulmaya başlanmıştır. Kamu kuruluşlarına ait tesisler, daha ziyade kendi personelinin dinlenme ihtiyaçlarına yönelik olarak İl merkezinin 9 km. uzağındaki Kafkasör Mesire yerinde faaliyetlerini yürütmektedir. Burada Artvin Belediyesi'ne ait 20 adet tatil köyü bulunmaktadır.

2003 yılı içerisinde İlde bulunan Bakanlık ve Belediye Belgeli konaklama tesislerinde; 235.184 geceleme yapılmıştır (Tablo 2 ve 3). Tablo 3'e göre yerli turistlerin geceleme sayısının yabancı turistlerden daha fazla olduğu görülmektedir.

Tablo .2 Bakanlık Belgeli Tesislerde Gecelemeler

Yıllar	Yerli	Yabancı	Toplam
1997	28.210	26.720	54.930
1998	29.576	19.713	49.289
1999	55.480	28.259	83.739
2000	53.355	35.284	88.619
2001	39.809	17.448	57.257
2002	58.759	20.612	79.371
2003	56.004	18.918	74.922

Kaynak: İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü

Tablo.3 Belediye Belgeli Tesislerde Gecelemeler

Yıllar	Yerli	Yabancı	Toplam
2000	99.343	46.444	145.787
2001	89.845	27.270	117.115
2002	119.503	38.520	158.023
2003	132.519	27.743	160.262

Kaynak: İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü

Son yıllarda Belediye Belgeli otellerin kalitesinin yükseltilmesi nedeniyle, 2000-2003 yılları arasında (Tablo 3) Belediye Belgeli tesislerde geceleminin daha çok olduğu görülmektedir.

Tablo 4. Hopa -Sarp Sınır Kapısından Giriş-Çıkış Yapan Turist Sayıları

Yıllar	Giriş	Çıkış
1988	356	452
1989	11.018	10.506
1990	143.152	143.355
1991	532.466	497.714
1992	818.030	582.167
1993	553.207	420.241
1994	352.977	297.287
1995	264.884	234.799
1996	244.764	247.731
1997	226.357	240.960
1998	272.515	266.323
1999	249.234	227.512
2000	223.687	207.023
2001	184.891	168.998
2002	180.013	178.222
2003	178.945	184.289

Kaynak: İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü

Sarp Sınır Kapısı 31 Ağustos 1988 tarihinde açılmıştır. 1990 tarihine kadar giriş çıkışlarda önemli bir artış olmamıştır. Eski SSCB vatandaşlarının idare sistemlerinden kaynaklanan bir tedirginlik yaşamaları nedeniyle, bu tarihlerden sonra S.S.C.B vatandaşlarının eski tedirginliklerini üzerlerinden atmaları ve bavul ticaretinin birdenbire yükseliş göstermesi, 1992 tarihinde giriş çıkışlarda çok büyük artışlar olmasına neden olmuştur.

1.3. Tesislerde Konaklamalar

Bakanlık ve belediye belgeli tesislerde geceleme ve ortalama kalış süreleri Tablo 5’de gösterilmiştir.

Tablo 5. Bakanlık ve Belediye Belgeli Konaklama Tesislerinde Geceleme ve Ortalama Kalış Süreleri - 2002

İller	Türü	Konaklama Sayıları			Geceleme Sayıları			Yatak Sayısı	Ortalama Kalış Süresi			Doluluk Oranı %
		Yabancı	Yerli	Toplam	Yabancı	Yerli	Toplam		Yabancı	Yerli	Toplam	
Artvin	Belediye Belgeli	14.348	46.261	60.609	30.790	72.075	102.865	2.133	2.1	1.6	1.7	28
Artvin	Bakanlık Belgeli	13.487	46.104	59.591	21.674	59.637	81.311	0.655	1.6	1.3	1.45	35
Artvin	Tüm	27.835	92.365	120.200	52.464	131.7	184.176	2.788	1.88	1.43	1.53	31.5
Türkiye	Tüm	13.121.431	16.373.138	29.494.569	53.213.533	28.231.2	81.444.786	801.379	4.06	1.72	2.76	28
Türkiye	Belediye Belgeli	3.249.837	8.456.432	11.706.269	9.901.035	13.028.8	22.929.843	408.005	3.0	1.5	2.0	15
Türkiye	Bakanlık Belgeli	9.871.59	7.916.70	17.788.3	43.312.4	15.202.4	58.514.9	393.37	4.4	1.9	3.3	49

Kaynak: Kültür ve Turizm Bakanlığı

İl genelinde yapılan geceleme sayıları düşüktür. Belediye belgeli tesislerde ortalama kalış süreleri 1.7 gün, Türkiye genelinde ise 2.6 gündür. Bakanlık Belgeli Tesislerde ise bu süre 1.45 gün, Türkiye genelinde 2.6 gündür. Turistlerin yörede geçirdikleri süre, Türkiye ortalamasından daha kısadır.

Aynı durum tesislerin doluluk oranlarında da görülmektedir. 2002 yılında Türkiye’de bakanlık belgeli tesislerde doluluk oranı %49 iken, ilde %35 olarak gerçekleşmiştir. Artvin’de belediye belgeli tesislerde bu oran %28 iken Türkiye genelinde % 15 tir. Bu durum Artvin’deki belediye belgeli tesislerin vasıflarının üstün olduğunu göstermektedir.

Artvin’e 2003 yılı içerisinde 43 ülkeden gelen 21 802 yabancı turist toplam 46 661 geceleme yapmıştır.

Bu ülkeler sırasıyla aşağıdaki gibidir (Artvin Kültür ve Turizm Müdürlüğü, 2003):

<u>Uyruğu</u>	<u>Gelen</u>	<u>Konaklayan</u>
1-BDT	14221	35233
2-İSRAİL	3296	4089
3-ALMANYA	512	836
4-FRANSA	310	498
5-AVUSTURYA	259	370

Artvin’de turist sayısındaki artış Türkiye’deki artışa paralel olması durumunda Artvin’e gelecek yabancı turist sayısı 2010 yılında 75 000 kişi, 2020 yılında ise 180 000 kişi olacaktır (Tablo 6). Bu rakamlar Artvin turizm potansiyeli için oldukça düşüktür. Bu sayının 2020 yılında en az 500 bin civarında olması Artvin’e turizm de söz sahibi olma hakkı verecektir.

1.4. Konaklama Tesislerinin Kapasiteleri

Artvin’de, turizm hareketliliğine paralel olarak 1990 tarihinden itibaren konaklama tesislerinde artış olmuştur. Ancak nitelik yönünden gerçek anlamda konaklama tesislerindeki iyileşme 1998 tarihinden bu yana görülmektedir. Konaklama tesislerinde belediye belgeli yatak sayısı bakanlık belgeli yatak sayısından fazladır.

Tablo 6. Artvin İçin Yabancı Turist Sayıları Projeksiyonları (Artvin projeksiyonu Türkiye projeksiyonunun % oranı olarak alınmıştır)

Yıl	Artvin
2005	55 000
2010	75 000
2020	180 000

2003 yılı verilerine göre İl'de 3224 yatak bulunmaktadır. Toplam yatakların %69'unu oluşturan 2235 adeti belediye belgeli, 803'ü ise bakanlık belgelidir. Bölgedeki tesis ve yatak adedi ve bunların sınıfları Türkiye ortalamasının altında bulunmaktadır.

Tablo 7. Bakanlık Belgeli Konaklama Tesisleri

Tesisin Adı	Sınıfı	Oda Sayısı	Yatak Sayısı	Bulunduğu Yer
Otel AĞASIN	**	20	29	Merkez
Otel TERZİOĞLU	**	128	268	Hopa
Otel PERONTİ	***	60	120	Hopa
Otel USTABAŞ	**	38	76	Hopa
Otel CİHAN	*	35	67	Hopa
Otel FLASH	*	28	46	Hopa
Otel DEMİRKOL	**	36	78	Borçka
Otel Papila	**	58	119	Hopa
TOPLAM		403	803	

Kaynak: İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü

Tablo 8. Tesis ve Yatak Sayısı (2003 yılı verileri)

Tesis ve Yatak Sayısı	Bakanlık Belgeli	Belediye Belgeli	Toplam
Artvin	Tesis	8	89
	Yatak	803	2421
Türkiye	Tesis	2124	7772
	Yatak	396148	408005
Payı (%)	Tesis	% 0.2	% 1.1
	Yatak	% 0.5	% 0.5

Kaynak: Kültür ve Turizm Bakanlığı

Tablo 9. Yatırım Belgeli Tesisler

Tesisin Adı	Sınıfı	Oda Sayısı	Yatak Sayısı	Bulunduğu Yer
Otel CİHAN	*	35	67	Hopa
Otel YEŞİL VADI	**	30	63	Şavşat

Kaynak: İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü

1.5. Seyahat Acentaları

İl’de bir adet A Grubu (Turhunt-Artvin) Seyahat Acentası faaliyet göstermektedir. Bu sayı çok düşük olup hızla artırılması gerekmektedir.

1.6. Yeme İçme Tesisleri

İl’de bulunan yeme içme tesislerinin önemli olanları Tablo 10’da görülmektedir.

Tablo 10. İl’deki bazı önemli yeme-içme tesisleri

Tesisin Adı	Bulunduğu Yer
Sultanın Yeri	Artvin
Saklıca Lokantası	Artvin
Lezzet Lokantası	Ardanuç
Divan Köfte Balık Restaurant	Arhavi
Sahil Lokantası	Borçka
Beslen Lokantası	Hopa
Göktaş Restaurant	Murgul
Saray Restaurant	Şavşat
Arzet Lokantası	Yusufeli

2. İl’in Turizm Potansiyeli

Artvin İli sıfır rakımından 3932 metreye ulaşan arazi yapısında; dorukları karlarla kaplı dağları ve krater gölleri, yeşil yaylaları, anıt ağaçları ile bozulmamış doğal ormanları, kara gölleri, kanyonları gibi çok çeşitli doğal değerleri, yerel yaşam tarzı ve gelenekleri, geleneksel mimarisi, arkeolojik kalıntıları, dini yapıları, folklorik değerleri (halk oyunları, el sanatları, yemek kültürü, festival ve şenlikleri) iklimi v.b. değerleri ile zengin bir turizm potansiyeline sahiptir. İl’in turizm envanteri tablo 11 ve 12’de gösterilmiştir.

Tablo 11. Artvin İli Doğal Turizm Kaynakları Envanteri

	MERKEZ	ARDANUÇ	ARHAVİ	BORÇKA	HOPA	ŞAŞAT	YUSUFELİ	MURGUL
Dağlar	-Artvin Dağı	-Kürdevan Dağı		-Karçal Dağları		-Arsiyan Dağı	-Kaçkar ve Altıparmak Dağları	
Göller	-Deriner Baraj Gölü	-Bilbilan Karagöl -Geçitli Karagöl	-Karagöl	-Karagöl -Borçka Baraj Gölü -Muratlı Baraj Gölü		-Şaşat Karagöl -Meşeli Köyü Karagöl -Arsiyan Karagöl -Bilbilan karagöl -Boğa ve Kız Gölleri	-Kaçkar Krater Göller -Karagöl	-Maden Karagölü
Nehirler ve Akarsular	-Çoruh Nehri -Berta Deresi -Karçal Suyu -Hatıla Deresi -Melo Deresi	-Ardanuç Deresi -Bulanık Deresi	-Arhavi Deresi -Küçükköy Şelalesi	-Klaskur Suyu -Devuskel Deresi -Chala Deresi	-Sundura Deresi -Kemalpaşa Çamurlu Deresi -Kemalpaşa Dereiçi Deresi	-Şaşat Suyu	-İspir Çayı -Barhal Çayı	-Kavarcet Deresi -Başköy Deresi
Yaylalar	-Merkez Erenler Köyü Yaylası -Beşagül Yaylası -Berta Yaylaları -Kuvarsan Yaylası -Başhatıla Yaylası	-Danzot Yaylası -Çurısıl Yaylası -Bilbilan Yaylası, - Bereket Dalahet Kitat Yaylası, -Bulanık Soçluk Yaylası	-Sırtayla -Alacagöl Yaylası -Dikme Yaylası	-Karçal Yaylaları (Beyazsu, Gorgit, Aralık, Adagül, Kaynarca, Balcı, Lekoban, Mereta ve Yaylası)		-Arsiyan Yaylası -Sahara Yaylası -Sateve Yaylası -Meydancık Yaylaları	-Yaylalar Köyü Yaylası -Salıkvay Yaylası -Döbe Yaylası -Aros Yaylası	
Doğal Güzellikler ve Koruma Alanları	-Hatıla Vadisi Milli Parkı -Kafkasör Turizm Merk. -Çoruh Vadisi Koruma Alanı	-Cehennem Deresi Kanyonu		-Macahel Gorgit Tabiatı Koruma Alanı -Macahel Efeler Tabiatı Koruma Alanı	-Çamburnu Tabiatı Koruma Alanı	-Şaşat Karagöl-Sahara Milli Parkı	Kaçkar Turizm Merkezi	
Kumsallar ve Plajlar			-Arhavi Plajı		-Kemalpaşa Plajı (Mavi Bayrak) -Kopmuş Plajı			
Bitkisel Çeşitlilik (flora)	Endemik ve nesli tehlikede olan Artvin Zambağı, Artvin Safranı, Peygamber çiçeği (Centaurea hedgeri), dam kuruğu,	Peygamber çiçeği (Centaurea hedgeri), endemik akçağaç türü (Acer divergens)	Nesli tehlikede olan kardelen, peygamber çiçeği (Centaurea pecho) ve dam kuruğu	Nesli tehlikede olan kardelen	Nesli tehlikede olan kardelen		Nesli tehlikede olan Yusufeli çan çiçeği, ve dam kuruğu, endemik akçağaç türü (Acer divergens)	Dünyada sadece iki türü olan "dağ gülü" Türkiyede sadece Tiryal dağında mevcuttur. Saha koruma statüsüne kavuşturulmalıdır. Ayrıca alanda Türkiye orman güllerinin tüm tür ve hibridleri mevcuttur.
Yaban Hayatı	-Boz Ayı -Karaca -Çengel Boynuzlu Dağ Keçisi -Kurt -Tilki -Çakal	-Boz Ayı -Kurt -Çakal -Tilki -Kınalı Keklik	-Sazlık Kuş Gözlem -Boz Ayı -Karaca	-Boz Ayı -Karaca -Kurt -Çakal -Tilki	-Fırındüzü Cefuka Sultan Selim Yırtıcı Kuş Gözlemciliği Merkezi -Kafkas Engereği	Balıkli-Maden Yaban Hayatı Koruma Sahası -Boz Ayı -Kurt -Çakal -Tilki -Kınalı Keklik -Dağ Horozu	-Dağ Keçisi -Boz Ayı -Kurt -Tilki -Çakal -Ur Keklği -Dağ Horozu -Kınalı Keklik	-Çengel Boynuzlu Dağ Keçisi -Karaca -Ur Keklği -Kurt -Çakal -Tilki

Tablo 12. İl'deki Termal Kaynaklar

TERMAL KAYNAĞIN BULUNDUĞU YER	HANGİ HASTALIĞA İYİ GELDİĞİ
Artvin-Kafkasör	Romatizmal hastalıklar
Artvin-Genya Yaylası	Bilinmiyor
Artvin-Zeytinlik Sant Mevkii	Mide şikayetleri
Artvin-Merkez Şehitlik Köyü	Hemoroit+Romatizmal hastalıklar
Ardanuç Güleş Köyü	Romatizma ağrıları
Ardanuç Ballı Köyü	Romatizma ağrıları
Ardanuç Bulanık Köyü	Romatizma ağrıları
Ardanuç Tepedüzü Köyü	Romatizma ağrıları
Ardanuç Torbalı Köyü	Romatizma ağrıları
Ardanuç Sakarya Köyü	Romatizma ağrıları
Ardanuç Kapı Köyü	Mide ağrıları
Borçka Karşıköy Mevkii	Böbrek ve mide şikayetleri
Borçka Balcı Köyü	Karın ağrıları
Murgul Korucular Köyü	Mide ve böbrek ağrıları
Şavşat Maden Köyü	Bilinmiyor
Şavşat Çermik Köyü Goriyet Mevkii	Romatizma ağrıları
Şavşat Kocabey Köyü Laşet Mevkii	Romatizma ağrıları
Şavşat Meşeli Köyü Agara Mevkii	Romatizma ağrıları
Şavşat Ciritdüzü Köyü Beleşet Mevkii	Eklem ağrıları
Şavşat Yavuz Köyü Cerma Mevkii	Prostat ve böbrek ağrıları
Şavşat Ilıca Köyü Sakat Mevkii	Egzama ağrıları
Şavşat Ilıca Köyü Karapınar Mevkii	Bel ağrıları
Şavşat Veliköy Çiçinet Mevkii	Kaşıntı
Şavşat Karaağaç Köyü Cıvlik Mevkii	Kaşıntı
Şavşat Tepeköy Jejeta Mevkii	Romatizma ağrıları
Şavşat Şenköy Kargabazar Mevkii	Göz hastalıkları
Şavşat Kirazlı Köyü Köprü Mevkii	Romatizma ağrıları
Yusufeli Sarıgöl Sarısular Mevkii	Romatizma ve Mide ağrıları
Şavşat Çamlıca Köyü Handeresi Mevkii	Romatizma ağrıları
Borçka Otingo Çermiği	Romatizma

Kaynak: İl Sağlık Müdürlüğü

Tablo 13. Artvin İli Kültürel Turizm Kaynakları Envanteri

	MERKEZ	ARDANUÇ	ARHAVİ	BORÇKA	HOPA	ŞAŞAT	YUSUFELİ	MURGUL
A. TARİHİ DEĞERLER								
* Arkeolojik Kalıntılar (Kale, hamam, çeşme, köprü, mağara vb.)	-Artvin Kalesi -Sarınbudak Kalesi -Berta Köprüsü -Artvin Hamamı -Salih bey Çeşmesi	-Gevhernik Kalesi -Fehatlı Kalesi -Kutlu Köyü Kalesi -Aydın Köyü Kalesi -Klarcet Kalesi -Sakarya Köyü Bal Mağarası -Küplüce Mağarası -Salet Köprüsü -Avcılar Köprüsü -Kale Mahallesi Hamamı	-Ciha Kalesi -Çifte Köprüler -Derecik Köprüsü -Ortacalar Çifte Köprü	-Düzköy -Vaniti ve Han Köprüleri -Demirciler Köyü Köprüsü -Üç Gözü Köprüsü	-Ciha Kalesi -Kemalpaşa, Osmaniye ve Albaş Köprüleri -Sugören Köprüsü	-Satle Kalesi -Civarhisar Kalesi -Parih Kalesi -Otluca Köyü Mahzeni	-Demirkent Kalesi -Köprügören Kalesi -Esbeki Kalesi -Bostancı Köyü Kalesi -Bakırtepe Köyü Savangin Mağarası	-Murgul Köprüsü
* Dini Yapılar (Cami, türbe, kilise, şapel vb.)	-Balcıoğlu Camii -Merkez Camii -Salihbey Camii -Aşağımaden Camii -Oruçlu Camii -Zeytinlik Camii -Merkez Zeytinlik Aşağı ve Yukarı Türbeler -Dolishane Kilisesi -Porta Kilisesi (Manastır)	-İskender Paşa Camii -Aydın Köyü Camii -Bereket Köyü Camii -Yeni Rabat Kilisesi	-Dikyamaç Köyü Camii -Ulukent Köyü Camii	-Muratlı Camii -Yeni yol Camii -Düzköy Camii -İbrikli Şapeli -Aralık Köyü Şapeli		-Kocabey Camii -Söğütlü Camii -Köprülü Camii -Tibet Kilisesi	-Bakırtepe Camii -Yaylalar Camii -İnanlı Köyü Camii -Barhal Kilisesi -İşhan Kilisesi -Dört Kilise (Manastır)	-Aslanlı Camii
* Geleneksel Mimari	Ahşap ve taş malzeme yöre mimarisinin özgün karakterini oluşturmaktadır.							
B. FOLKLORİK DEĞERLER								
* Halk Oyunları	Halay, bar ve horon							
* El Sanatları	-Ehram Örmeciliği -Ağaç Oymacılığı (Hediyelik Eşya)	-Yün Çorap Örmeciliği -Yöresel Kilim Örne	-Sepet Örne -Sandalye Örne	-Topraktan çanak çömlek ve hediyelik eşya yapıcılığı	-Sepet ve Sandalye Örne -Yün Çorabı -Hemşin Kilimi	-Yöresel Halı ve Kilim Dokumacılığı -Şal Dokumacılığı (Yün Pantolon) -Bez Bebek	-Ehram Dokumacılığı -Yöresel Halı ve Kilim Dokumacılığı -Ağaçtan Baston Yapıcılığı	
* Gastronomi (Yemek Kültürü)	Püşürük çorbası, ayran çorbası, tutmaç çorbası, soğan harşosu, çinçar çorbası yöreye özgü çorbalardandır. Peynir kuymağı ve kaymak kuymağı vb.							
* Festival ve Şenlikler	-Kafkasör Kültür, Turizm ve Sanat Festivali	-Karakucak Güreşleri ve Efkarı Aşıklar Şenliği ve Çurusbil Şenliği -Aydın Köyü Yayla Şenliği	-Arhavi Kültür ve Sanat Festivali	-Maçahel Kafkas Arıcığı ve Eko Turizm Şenliği	-Hopa Kültür Sanat ve Deniz Festivali	-Şaşat Sahara Pancarcı Festivali -Meydancık Satave Gevrek Şenliği -Karüstü Karakucak Güreşleri	-Geleneksel Karakucak Güreşleri Şenlikleri -Geleneksel Boğa Güreşleri -Kılıçkaya Aros Yayla Şenlikleri	-Boğa Güreşleri Şenlikleri

2.1. Artvin İli Doğal Turizm Değerleri

➤ Dağlar

Artvin İli'nde bulunan dağlar iki ayrı kısımda incelenmektedir. Birinci kısımda, Çoruh Vadisinin kuzeyi ile Karadeniz arasında kalan dağlar, ikinci kısımda ise, Çoruh Vadisinin güney ve güney doğusunda yer alan dağlardır. Bu dağlar, Karadeniz kıyısı boyunca uzanan Kuzey Anadolu Dağlarının iç ve dış sıraları halinde, Gürcistan sınırına kadar uzanmaktadır. Çoruh Havzası bu iki sıra dağ arasında kalan bölgede bulunmaktadır.

Bölgede Turistik Hareketlerin Yaşandığı Önemli Dağlar

- Kaçkar ve Altıparmak Dağları (3928 m)

Doğu Karadeniz Bölgesinin en yüksek sıra dağlarından olan Kaçkar ve Altıparmak Dağlarında, Haziran-Ekim ayları arasında doğa yürüyüşleri yapılmaktadır. Kaçkar Dağlarının eteklerinde bulunan Yaylalar Köyü ve Altıparmak Köylerinde yerel pansiyonlar bulunmaktadır.

- Karçal Dağları (3420 m)

Türkiye ile Gürcistan arasında yer alan bu dağlar, geçit kuşlarının göç yolları üzerinde bulunması, endemik bitki çeşitliliği ve uygun trekking parkurları ile görülebilecek yerlerden biridir.

Artvin ve çevresinde bulunan diğer önemli dağlar, yükseltilerine göre aşağıdaki gibi sıralanmaktadır.

Güngörmez Dağı (3531 m),

Dedegül Dağı (3500 m),

Kükürt Dağı (3348 m),

Arsiyan Dağı (3164 m),

Kürdevan Dağı (3050 m),

Davut Dağı (3000 m),

Dudube Dağı (3000 m).

➤ Göller

Çok engebeli bir yapıya sahip olan Artvin İli'nde krater, set ve buzul yalağı ismi verilen buzul aşındırması sonucu meydana gelmiş çok sayıda göl bulunmaktadır. Bu göller “karagöl” olarak adlandırılmaktadır.

Ardanuç İlçesi'nde Bulunan Göller

Horasan Dağının dibinin dolmasıyla meydana gelen set göllerden biridir. Karagöl ismi verilen bu göl; 300 m uzunluğunda, 150 m genişliğinde derin bir göl olup dipten kaynamaktadır. Su seviyesi hiçbir zaman değişmemekte ve bol alabalık bulunmaktadır. Gölden çıkan sular Güleş ve Bulanık Köylerinden geçip İlçe merkezine doğru akmaktadır.

Kürdevan Dağı'nın kuzeybatı yönünde Yaylacık Köyü'nün hemen üst tarafında yer alan “Karagöller” topluluğu, suları temiz, soğuk ve su seviyeleri değişmeyen göllerdendir. Temiz sularında Alabalık bulunmaktadır.

Arhavi İlçesi'nde Bulunan Göller

Kükürt Dağı'nın tepesinin kuzeyinde bulunan göle karagöl denilmektedir. Agara Yaylası'nda ise Alaca Göl bulunmaktadır. Her iki gölün suları derin olup, giderleri Arhavi suyunu beslemektedir. Alaca Gölünde alabalık bulunmaktadır.

Borçka İlçesi'nde Bulunan Göller

Artvin'de bulunan göllerin en büyüğü olan karagöl, Aralık Köyü'nün üst kısmında bulunmakta olup, yaklaşık 50.000 m² alana sahiptir. Gölün çevresi tamamen ormanlarla kaplıdır. Gideri Aralık Köyü'nden geçmektedir.

Ayrıca Karçal Dağı'nda ise Yıldız Gölü bulunmaktadır.

Şavşat İlçesi'nde Bulunan Göller

Kürdevan Dağı'nın kuzeybatısında bulunan ve bir krater gölü olan karagölün suları temiz, soğuk ve derin olup alabalığı boldur.

Meşeli Köyü'nün kuzeyinde ormanlar içinde bulunan göle de karagöl denilmektedir. Alanı 25.000 m² yi bulan bu gölün gideri olmayıp, dipten akıntısı bulunduğu sanılmaktadır. Gölün kenarında Orman İşletme Müdürlüğü tarafından yapılan dinlenme tesisleri bulunmaktadır. Şavşat'ın önemli mesire yerlerinden biridir.

Akgöl; Karaağaç Köyü'nün yaylasında bulunan bu gölün suları da tatlı olup, alabalık bulunmaktadır. Derin bir göldür.

Arsiyan Dağı'nın üzerinde birbirine yakın olan göllerden birisi boğa, diğeri ise kız gölüdür. Suları tatlı olup, alabalık bulunmaktadır. Boğa ve Kız Gölleri adını efsanelerden almıştır.

Yusufeli İlçesi'nde Bulunan Göller

Karagöl; Kaçkar Dağlarının üzerinde 3 400 m yükseklikte bulunan Karagöl, Yaylalar Köyü'nde bulunmaktadır.

Boğa Gölleri; Hargiver Dağı eteklerinde bulunmaktadır.

Baraj Gölleri; Artvin'de inşaatları devam eden barajlardan Borçka, Deriner ve Muratlı Barajları tamamlandıktan sonra oluşacak suyun, yüzey ölçüleri ve uzunlukları Tablo 14'de verilmiştir.

Tablo 14. İl’de oluşacak baraj göllerinin yüzey alanları ve uzunlukları

	Oluşacak göl suyunun yüzeyi	Vadi boyunca uzunluğu
Borçka Barajı	1084 Hektar	30.5 km
Deriner Barajı	2640 Hektar	70 km
Muratlı barajı	411 Hektar	18 km

Barajlar çevresinde bulunan alanlarda orman örtüsünün bulunması nedeniyle, yeni turizm türlerinin geliştirilmesinde, özellikle çevresel duyarlılığın ön plana çıkarılması gerekmektedir.

➤ **Nehirler ve Akarsular**

İl sınırları içinde bulunan akarsuların bir kısmı Çoruh Nehri’nin kollarını meydana getirirken, bir kısmı da İl sınırları içinde Karadeniz’e dökülen nehirlerdir. Yağışların mevsimlere göre düzenli dağılması, akarsu rejimlerini az da olsa düzenli yapmaktadır. Fakat İlkbahar mevsiminde karların erimesiyle sular çoğalarak debisi yükselmekte ve taşkınlıklara neden olmaktadır.

-Çoruh Nehri

İl’in en büyük nehridir. 3255 m yükseklikte bulunan Mescit Dağlarından kaynağını alan Çoruh, Bayburt’tan geçtikten sonra Yusufeli İlçesi’nin Yokuşlu Köyü mevkiinde İl sınırına girer, Su Kavuşumu denilen yerde Oltu suyu ile birleşir. Yusufeli yakınlarında Barhal Deresi ile de birleşen Çoruh Nehri kuzey batı yönüne döner. Artvin yakınlarında Berta Suyunu, Borçka’da Murgul Suyunu, İç Kale Suyunu ve Devisker Suyunu alarak Maradit (Mutatlı) Bucağı’nı geçip Gürcistan sınırına girer. Batum’un güney batısında Karadeniz’e dökülür.

Çoruh Nehri’nin uzunluğu 376 km olup, bunun 345 km si Türkiye sınırları içinde, 22 km lik kısmı da Gürcistan sınırlarında kalmaktadır. Nehrin Artvin İli sınırları içindeki uzunluğu 150 km dir.

-Çeşitli yerlerde kaynakları olup, Çoruh Nehri'ne birleşen akarsular

Oltu Çayı, Barhal Çayı, Şavşat suyu-Tigrat Deresi, Kemer Köprü Deresi, Mansurat Deresi, Mirya Deresi, Carat Deresi, Han Suyu, İmerhev Deresi, Bilev Deresi, Karçal Deresi, Berta Deresi, Ardanuç Deresi, Murgul Deresi, İç Kale Suyu, Devisker Suyu, Hatila Deresi.

- Barhal Çayı

Artvin ili sınırları içinde yer alan Barhal (Altıparmak) Çayı, Kaçkar Dağlarının güney yamaçlarından doğar, yaklaşık 40 km. bir mesafe kat ettikten sonra Yusufeli'nin 2 km. güneyinde Çoruh Nehrine karışır. Altıparmak Çayı, kano ve nehir kayağı için elverişli olup yüksek dağlarla çevrili son derece güzel ve etkileyici bir vadi içinden akmaktadır. Dağlardaki karların bütün yaz boyunca erimesi nedeniyle Eylül ayına kadar suyun debisi yüksektir.

-Kaynağı İl Sınırları İçerisinde Bulunan ve Karadenize Dökülen Dereler

Arhavi Deresi, Hopa Çayı, Kemalpaşa Dereleri.

➤ Şelaleler

Küçükköy Şelasi (Mencuna): Arhavi İlçesi'ne 17 km uzaklıkta Küçükköy Kamilet Mezrası mevkiindedir. Şelaleye araç yolundan ayrıldıktan 1 saat sonra patika yolla ulaşılmaktadır.

Balıkli Köyü Şelalesi: Hopa İlçesi Güneşli köyünden gidilmektedir.

Kopmuş Şelalesi: Hopa-Kemalpaşa arasında bulunmaktadır.

➤ Yaylalar

Artvin İli jeolojik yapı olarak genç kıvrımlı dağların uzandığı sahada bulunduğu için yüksek platoların oluştuğu yüzey şekline sahiptir. İl'in geniş alanlarını kaplayan platolar Çoruh Nehri ve kolları tarafından çok derin yarılmıştır. Platolar yükseklik bakımından çok çeşitlilik göstermektedir. Vadi tabanlarına göre yüksekte kalan, derin vadilerle birbirinden ayrılarak parça parça yer alan ve kademe kademe yükselen küçük çapta bir takım düzlükler bulunmaktadır. Bölge halkı yükseklikleri az olan küçük düzlükleri tarla ve çayır olarak kullanmaktadır. Yükseklikleri fazla olan hatta dağların üstünde yer alan bu uzantılar binlerce yıldan beri yayla olarak kullanılmaktadır.

Artvin halk kültüründe yaylacığın önemli bir yeri bulunmaktadır. Yayla Turizmi ve Yeşil Turizm adı altında gelişmekte olan bu turizm çeşidi için İl'in değişik yörelerinde uygun yaylalar

bulunmaktadır. Artvin yaylaları çok değişik ilgi çekici özellikleri ile sürdürülebilir yayla turizminin gelişmesinde önemli potansiyele sahiptir. Bunlardan bazıları;

- Borçka İlçesi Aralık Köyü'nden Aralık Yaylası ve Beyazsu Yaylası'na ulaşılabilir. Bu yaylalardan diğer yaylalara bağlantı yolları bulunmaktadır. Balcı Köyü'nden Otingo ormanları ve çermiğini geçerek Balcı Yaylası'na ulaşılır. Ayrıca Adagül ve Beşagül Köyü'nden de bu yaylalara ulaşılabilir.

-Şavşat İlçesi'nde ki yaylalardan en önemlisi Arsiyan Yaylasıdır. Yayla çevresinde bulunan yedi krater göl ile çekim merkezidir. Bunun dışında diğer önemli yaylalar, Sahara Yaylası ve Meydancık Yaylaları, yayla turizminde değerlendirilebilecek önemli yaylalardandır.

-Yusufeli İlçesi'ne 52 km uzaklıktaki Kaçkar Dağının güney yamaçlarında 3200 m. yükseklikte yer alan Kaçkar Turizm Merkezi, Yaylalar Köyü çok geniş ormanlık ve çayırlarla kaplı olup av, yayla ve dağ turizmi için ideal bir konuma sahiptir. Yaylalar Köyü, Kaçkar dağına tırmanmak isteyenlerin ara konaklama merkezi durumundadır. Konaklama ve alt yapı hizmetleri yönünden turizm için uygundur.

➤ **Koruma Alanları**

➤ **Milli Parklar**

Bilimsel ve estetik bakımdan milli ve milletler arası ender bulunan tabii ve kültürel kaynak değerleri ile koruma dinlenme ve turizm alanlarına sahip tabiiat parçalarıdır. Artvin İli'nde Karagöl-Sahara ve Hatila Milli Parkları bulunmaktadır.

- **Karagöl-Sahara Milli Parkı**

Karagöl Sahara Milli Parkı Karagöl ve Sahara Yaylası olmak üzere iki ayrı sahadan oluşmaktadır. Karagöl ve çevresinde genel olarak paleojen ve neojen arazileri yer almaktadır. Karagöl kayan kütleinin gerisindeki çanakta biriken suların meydana getirdiği bir heyelan gölüdür. Göl çevresi ladin ve çamların meydana getirdiği yoğun ormanlarla kaplı ender manzara güzelliklerine sahiptir. Sahara Yaylası ise yörede eğim değerlerinin oldukça yüksek olduğu arazide, 1700-1800 m.lerde yer alan sınırlı düzlüklerden biridir. Jeolojik formasyon yönünden ilginç yapıya sahiptir. İç turizm açısından Sahara Pancar Şenlikleriyle ekonomik katkı sağlamaktadır. Sahanın

3766 hektarlık kısmı 1994 yılında Milli Park kapsamına alınmıştır. Milli parkta kır gazinosu olarak kullanılan 12 yataklı konaklama hizmeti veren bir tesis bulunmaktadır.

- Artvin - Hatila Vadisi Milli Parkı

Milli Park Çoruh Nehrinin ana kollarından birisi olan Hatila Vadisi ve birçok yan derelerini içermektedir. Hatila Vadisinin genel karakteri V tipi, dar tabanlı, genç vadi şeklindedir. Vadi boyunca litolojik farklılıklardan kaynaklanan eğim kırıkları ortaya çıkmıştır. Bu eğim kırıkları, akarsuda şelalelerin oluşumunu sağlamıştır. Vadi yamaçlarının eğimi %80 hatta bazı kesimlerde %100 'e ulaşmıştır. Yamaçların gerek fiziksel parçalanma ve kütle hareketleri gerekse yan dere ve heyelanlarla işlenmesi sonucu vadide, çok haşın bir topografya ortaya çıkmıştır. Bu topografya, vadinin orta kesimlerinde kanyon ve boğaz oluşumunu sağlamıştır. Vadinin orta ve yukarı ağzında çok zengin ve yoğun olan vejetatif örtü; bünyesinde çok çeşitli bitki türlerini barındırmaktadır. Bu türler içerisinde dikkati çeken belirgin özellik bitki örtüsünün genel olarak Akdeniz iklim karakterini yansıttığıdır. Dolayısıyla buradaki bitki örtüsü relikt bir özellik göstermektedir. Hatila Vadisi zengin bir faunayı da içermektedir. Hatila Vadisinin gerek ilginç jeolojik ve jeomorfolojik yapısı ve gerekse özgün bitki toplulukları yöreye ülkemizde nadir rastlanan bir alan özelliğini vermektedir.

➤ Tabiatı Koruma Alanları

Tabii ve tabiat olaylarının meydana getirdiği özelliğe ve bilimsel değerlere sahip milli park esasları dahilinde korunan tabiat parçalarıdır. Artvin İli'nde bulunan Tabiatı Koruma Alanları; Macahel –Efeler, Macahel-Gorgit ve Çamburnu Tabiatı Koruma Alanlarıdır.

-Borçka-Camili (Macahel) Havzası

Yörenin orman ve yaylalarındaki endemik flora zenginliği, anıt ağaçları, derelerindeki kırmızı pullu alabalık, saf Kafkas Arıları ile üretilen kara kovani, Macahel balı gibi çeşitli özellikleri bulunmaktadır. Bu özelliklerinden dolayı Camili Havzasının bir bölümü “Tabiat Koruma Alanı” ilan edilerek yöre koruma altına alınmıştır.

-Camili - Efeler Tabiatı Koruma Alanı

Borçka İlçesi Camili Köyü sınırları içerisinde yer almaktadır. 3200 mm yıllık yağış ve sürekli yüksek bağıl nemin egemenliği altında derin vadiler boyunca yükselen bakir bitki örtüsü ile

önemli alanlardan birisidir. Sahanın bulunduğu havza yırtıcı kuşların göç yolu üzerinde bulunması nedeniyle de turizm açısından önemlidir.

-Camili - Gorgit Tabiatı Koruma Alanı

Borçka İlçesinde bulunan bu alan;, insan eli değmemiş nitelikte ormanları her biri anıt olma özelliğine sahip ağaçları bünyesinde barındıran ve dünya doğa koruma kriterlerinden biri olan Doğal Yaşlı Ormanlara sahiptir.

- Çamburnu Tabiatı Koruma Alanı

Hopa İlçesinde Çamlıköy sınırları dahilinde Çamburnu mevkiinde yer almaktadır. Sahada 1300-2700 m. arasında yetişen Sarıçamın (Pinus silvestris ssp. kochiana) sahile inebildiği nadir yerlerden biridir. Ayrıca göçmen kuşların Doğu Karadeniz sıradağlarına ulaştığı ilk noktada bulunması nedeniyle önemli bir sahadır.

-Balıklı-Maden Yaban Hayatı Koruma Sahası

Şavşat İlçesi'nde bulunan bu saha, Merkez Av Komisyonunca "Yaban Horozu"nun korunması ve üretilmesi amacıyla korunmaya alınmıştır.

-Çoruh Vadisi Yaban Hayatı Koruma Sahası

Zengin fıstık çamı ve diğer Akdeniz ikliminde yetişen bitki örtüsünü içinde barındıran vadi, ilgi çekici doğal yapısı ve değişik iklim özellikleri ile önemli yerlerden birisidir.

➤ Sit Alanları

2863 Sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu kapsamında bulunan taşınmazlara sit alanı denmektedir. Bu alanlarda, Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulunun izni olmadan fiziki müdahale yapılamamaktadır. Sit alanının türü, Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu tarafından belirlenmektedir. İlde 2 adet arkeolojik sit alanı, 2 adet doğal sit alanı, 3 adet tarihi sit alanı ve 129 adet kültür ve tabiat varlıkları olmak üzere toplam 136 adet sit alanı bulunmaktadır. İlde bulunan sit alanları tablo 15'de görülmektedir.

Tablo 15. Artvin İli Taşınmaz Kültür ve Tabiat Varlıkları Dökümü

İlçeler	ESERİN CİNSİ														Toplam				
	KONUT	CAMİİ	RESMİ BİNA	ÇEŞME	HAMAM	KALE	YEŞİL ALAN	ŞEHİTLİK	MEZARLIK	KOR. ALANI	TÜRBE	KİLİSE	ANIT AĞAÇ	ŞATO		MANASTIR	KÖPRÜ	MAĞARA	MAHSEN
Merkez	26	5	4	2	1	2	1	1	1	1		2	1		1				48
Ardanuç		4	1	1		5			9	3	3	1				2	1		30
Arhavi		2														4			6
Borçka		3						2	1			2				6			14
Hopa		2										1	1			2			6
Murgul		1														1			2
Şavşat	1	3				4			1		1	3	1	1		1		1	17
Yusufeli		2				5						3	1					1	12
Toplam	27	22	5	3	1	16	1	3	12	4	4	12	4	1	1	17	2	1	136

Kaynak: İl Kültür Müdürlüğü

➤ **Turizm Merkezleri**

Turizm Merkezleri tarihi ve kültürel değerlerin yoğun olarak kültür ve turizm kurumu ve gelişim bölgeleri içinde veya dışında, öncelikle geliştirilmesi öngörülen; yeri, mevki veya sınırları Bakanlığın önerisi veya Bakanlar Kurulu Kararı ile tespit veya ilan edilen, turizm hareketleri ve faaliyetleri yönünden önem taşıyan yerlerdir.

- Kafkasör Turizm Merkezi

İl merkezine 8 km uzaklıkta bulunmaktadır. Çam ormanları ile kaplı olan bu mesire yerinde her yıl Temmuz ayında Kafkasör Kültür, Turizm ve Sanat Festivali düzenlenmektedir. Bu Festivalde; geleneksel boğa güreşleri ve karakucak güreşleri yapılmaktadır.

Bakanlar Kurulunun 07.02.1991 tarih ve 91/1514 sayılı kararnamesi ile turizm merkezi olarak ilan edilmiştir.

- Kaçkar Turizm Merkezi

Kaçkar Turizm Merkezi-Yaylalar Köyü, Kaçkar Dağı'na güneyden yapılan tırmanışların ve tur programlarının ara konaklama merkezi durumundadır. Doğal değerleri zengin olan turizm merkezinde pansiyonculuk gelişmiş ve altyapısı kısmen tamamlanmış durumdadır. Bakanlar Kurulunun 07.02.1991 tarih ve 91/1514 sayılı kararnamesi ile turizm merkezi olarak ilan edilmiştir.

➤ **Doğal Güzellikler**

-Ardanuç Cehennem Deresi Kanyonu

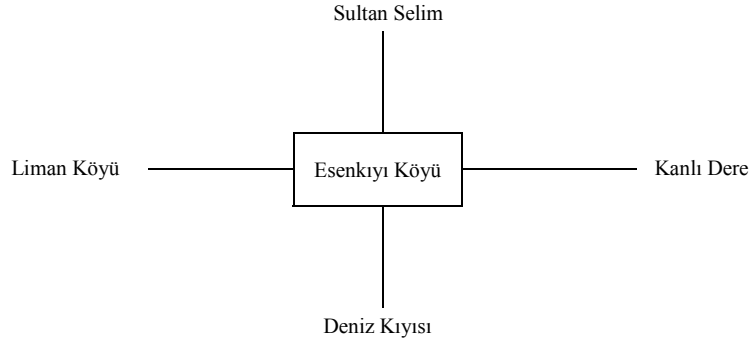
Artvin-Ardanuç karayolunun 25. km. sinde yer alan Ardanuç Kanyonu, ilgi çekici doğal yapısı ile İl'de görülmeye değer yerlerdendir.

-Meydancık (İmerhev)

Doğayla iç içe bir yerleşme örneği sunan Meydancık yöresinde özellikle Maden Köyü'nün ilginç doğal güzellikleri ve kırsal yaşam tarzı önemlidir. Belde, özgün ahşap mimari ve yerel kültürü ile bir doğa mirasıdır.

➤ Yaban Hayatı

Bölge, yüksek dağları, derin vadileri, bol yağışı, zengin ve besleyici bitki örtüsü nedeniyle, pek çok yaban hayatının gen merkezi ve yaşam alanı olmuş, göçmen kuşların uzun süre konakladığı alanlardan biri haline gelmiştir. Yüksek ve insan eli değmemiş orman alanlarında, yabani hayvan nüfusu yoğundur. Bu yoğunluk İl'de çok önemli av turizmi potansiyelini oluşturmaktadır. Bu avlamlarda ayı, dağ keçisi, yaban domuzu, kurt, tilki, çakal, keklik ve bıldırcın bulunmaktadır. Çok sayıdaki akarsularında kırmızı benekli alabalık önemli bir potansiyel teşkil etmektedir. Ayrıca Hopa Engereği ve Kafkas Engereği İl'de nesli tehlikede olan önemli sürüngen türleridir. Hopa Engereğinin, Hopa İlçesi'nin Esenkıy Köyü'nde iyi bir yaşam ortamı bulunmaktadır. Bu nadir engerek türünün korunması için köy ve civarı önemli mevkiidir. Alanın krokisi aşağıda görülmektedir.

2.2. Artvin İli Kültürel Turizm Değerleri

A) Tarihi Değerler

➤ Arkeolojik Kalıntılar

-Artvin (Livane) Kalesi: Artvin Köprübaşı mevkiinde bulunmakta olup, X. yy'da inşa edildiği tahmin edilmektedir. Osmanlılar döneminde de kullanılan kale günümüze sağlam olarak ulaşmıştır (içinde su deposu sarnıç ve küçük kilise bulunmaktadır).

-Ardanuç Gevhernik Kalesi: Ardanuç İlçesi, Adakale mevkiinde yer almaktadır. Kalenin ilk yapılaşması M.Ö ki dönemlerde başlamıştır. Bagratlı Krallığı, Çıldır Atabekleri ve Osmanlılar'ın yönetim yeri olarak kullanılmıştır. Yöredeki en önemli kalelerden birisi olup, iç kalesi ve etrafı surlarla çevrili şehir yapısı ile tek örnektir. Geçmiş dönemlere ait çeşitli kalıntıların yanısıra Kanuni Sultan Süleyman'a ait kitabesi ile de dikkat çekmektedir.

-Ardanuç Ferhatlı Kalesi: Ardanuç ilçesi'ne 5 km. mesafede bulunan kale İberya Kralı Vahtang tarafından V. yy da yaptırılmıştır. Kale Ardanuç İlçesi'ne çıkmadan Ardanuç suyunun kenarında, vadi paralelinde yükselen ana kaya üzerine inşa edilmiştir.

-Arhavi Ortacalar Çifte Köprü: Arhavi İlçesi Ortacalar Bucağına 25 km. kala Arılı ve Küçükköy yol ayrımında bulunmaktadır. Birbirine dik gelecek şekilde planlanan iki köprüden meydana gelmektedir. Her ikisi de tek gözlü ve yolunun eğimli olduğu taş köprüler grubuna girmektedir. Günümüze sağlam olarak ulaşmışlardır.

-Şavşat (Satlel) Kalesi: Şavşat İlçesi Söğütlü Mahallesinde bulunmaktadır. IX. yy da Bagratlı Krallığı'na inşa edilmiş olup, Osmanlılar tarafından da kullanılmıştır. Günümüzde terkedilmiş olan kalenin sur duvarlarının büyük bir bölümü ayakta.

-Berta Köprüsü: Eski Ardanuç-Şavşat yol ayrımında bulunmaktadır. Osmanlı döneminde 19.yy da yapılmış olup, uzunluğu 64 metredir. Üç gözlüdür ve günümüze kadar sağlam olarak gelmiştir.

➤ Dini Yapılar

-İskenderpaşa Camii ve Türbeleri : Ardanuç ilçesi, Adakale mevkiinde bulunmaktadır. İlk yapımına Osmanlı döneminde başlanmış, 1553 yılında tamir edilerek tekrar ibadete açılmıştır. Yanında Osmanlı dönemine ait Hatice Hanım, Ali Paşa ve Süleyman Paşa'ya ait türbeler bulunmaktadır. Yörenin ilk camisi olması bakımından önem taşımakta olup günümüze kadar gelmiştir.

-Borçka Düzköy Camii: Kitabesi bulunmamasına rağmen, sonradan yapılan tespitler sonucu kuzey cephesine asılan levhasına göre yapı, Hicri 1266 (M.1850) tarihinde, köylülerce inşa edilmiştir. Geçici onarımlarla günümüze kadar ulaşan camii, ibadete açık bulunmaktadır.

-Camili Köyü Camii: Kitabesi olmamasına rağmen, yöre halkının tespitleri sonucu, camii girişine asılan levhasına göre M.Ö. 1855 yılında köylülerce inşa edilmiştir. Kısmi onarımlar geçiren camii, günümüzde ibadete açık bulunmaktadır.

-Borçka Fındıklı Camii: Kitabesi bulunmayan yapı, muhtemelen XVIII. y y'da köylülerce inşa edilmiştir. Kısmi onarımlar geçirerek günümüze kadar ulaşan camii, ibadete açık bulunmaktadır.

-Dolishane Kilisesi: Kilise 10. yy ortalarında Bagratlı Kralı Sumbath tarafından inşa edilmiştir. Güney cephesinde bulunan "Güneş Saati" ünik olup dönemin özelliğini yansıtmaktadır. 17. yy sonlarında camiye çevrilmiş ve bir süre cami olarak kullanılmıştır. Merkez ilçeye bağlı Hamalı Köyünde bulunmaktadır.

-Porta Manastır -Kilisesi: Kilise, Kral I. Aşot'un torunu Prens Khaouli tarafından 896-918 tarihleri arasında yaptırılmış, Kral Gürgen (918-941)'in saltanat yıllarında son şeklini almış olduğu kabul edilmektedir. Bir çan kulesi, bir şapel ve bir çeşmeden oluşmaktadır. Manastır'ın yerleşim planına bakıldığında Tao Klarjheti bölgesinin o dönemlerdeki en önemli kültür ve dini merkezi olduğu anlaşılmaktadır. Artvin Merkez ilçeye bağlı Pırnallı Köyü'nün Bağlık mevkiinde bulunmaktadır.

-Yeni Rabat Kilisesi : Yapı yöredeki kiliselerle benzerlik göstermektedir. Ortaçağ döneminde bölgeye hakim olan Bagratlı Krallığınca yaptırıldığı tahmin edilmektedir. Ortaçağ mimarisinde özellikle içteki planı dışa yansıtan üçgen nişler kullanılmıştır. Üçgen nişler bölge mimarisinde çok ender olarak kubbe kasnağında kullanılır. Nişlerin sayılarının pencere açıklarından fazla olmasına bu kilisede rastlanır. Her iki cephesinde kabartma bitki motifi bezeli kesme taşlar bulunmaktadır. Ardanuç İlçesine bağlı 17 km. mesafedeki Bulanık Köyü, Çamlık (Rabat) mahallesinde bulunmaktadır.

-İbrikli Şapeli : İbrikli Köyü'nde bulunan şapel kubbeli bir yapı olup, cepheleri düzgün, iç beden duvarları ise kaba işlenmiş taşlarla örtülüdür. Kubbedeki pendentiflerde ve beden duvarının üst bölmelerinde freskoların farklı dönemlerde yapıldıkları veya farklı ustaların eseri oldukları sanılmaktadır. Borçka İlçesine 20 km mesafededir.

-Tibet Kilisesi : Yazılı kaynaklara göre yapının, 899-914 yılları arasında bölgeye hakim olan Bagratlı Prenslere Aşot Koukhi döneminde yaptırıldığı anlaşılmaktadır. Yontma taştan yapılmış dört yüzeyden ibaret olan çatısının her yüzeyinde “Koç heykeli” bulunmaktadır. İç mekanda “Havari” figürleri mevcuttur. Düzgün taş işçiliği ve bitkisel plastik süslemeleri ile dikkat çekmektedir. Şavşat İlçesi Cevizli köyünde bulunmakta olup, İlçe merkezine 14 km. uzaklıktadır.

-Barhal Kilisesi: Kilise, Yusufeli ilçesi Sarıgöl bucağı Altıparmak Köyü’nde bulunmaktadır. 9.yy.da Kral David Magistros zamanında yapılarak Vaftizci Yahya’ya adandığı yazılı kaynaklardan anlaşılmaktadır. 1677 yılında Hacı Şerif Efendi tarafından onartılarak camiye çevrilmiştir. Kilise, yontma taş ve kesme taştan yapılan kiremitlerden çatısı bağlanmış, harçsız bir zemine dayanmadan “Lambalı” denilen planda yapılmıştır. Yapı, üç nefli bazilikalidir. Gri renkli düzgün kesilmiş taşlarla örtülmüş cepheler güney ve kuzeyde eş boyutlu, doğu ve batıda ortadan yanlara doğru açılan kare kemerlerle hareketlendirilmiştir. Pencere üstündeki alçak kabartma tekniğinde yapılmış bitkisel figürlü süslemeler dikkat çekmektedir.

-İşhan Kilisesi: 951 tarihli el yazmasına göre Kilise; Rahip Khandzda’nın (759-861) yeğeni ve öğrencisi Rahip Seba tarafından, Kral Andernese’nin desteği ve maddi katkısı ile yaptırılmıştır. Manastırın yapımına 955 yılında Gürcü Kralı David zamanında başlanmış, 1027 yılında Bagratlı Kralı Magistros tarafından bitirilmiştir. Güneybatısında Meryem Ana Şapeli bulunmaktadır. 35 m. uzunluğunda 20.75 cm. genişliğinde olan yapı, kubbeli bazilikal plan tipindedir. Yusufeli ilçesine bağlı İşhan Köyü’nde yer almaktadır.

-Dörtkilise: Tekkale Köyü’nde (Yusufeli) yer alan Manastır’ın 9.yy da Gürcü Kralı David tarafından yaptırıldığı, yapı topluluğuna bakıldığında bir Rahibe Okulu olduğu anlaşılmaktadır. Manastır; çan kulesi, yemekhane, seminer odası ve şapelden oluşmaktadır. Kilise, plan açısından Barhal Kilisesi’ne benzemektedir. Yöredeki Ortaçağ Dönemi manastır özelliklerini en iyi biçimde yansıtmaktadır.

➤ **Geleneksel Mimari**

Artvin İli çevresinde doğa ile iç içe olan ormanlık bölgelere yakın yerleşim yerlerindeki yapılaşma, yöreye uygun karakteristik mimari özellik göstermektedir. Arazinin oldukça kırık olması, eğimin fazlalığı, iklim koşulları, konutun şeklinde ve yapı malzemesinde etkili olmuştur. Temel yapı malzemesi olarak, ahşap ve taş malzeme yöre mimarisinin özgün karakterini

oluşturmaktadır. Şavşat Meydancık ve Maden köyünde bulunan evler geleneksel ahşap mimari evler bakımından önemli yerlerdendir.

B) Folklorik Değerler

➤ Halk Oyunları

Artvin İli çeşitli kültür farklılıklarına rağmen gelenek ve göreneklerini günümüze kadar korumuş ve toplumlar arasında önemli dostluklar, dayanışmalar sağlamıştır. Artvin Halk Oyunları, genel anlamda Halay, Bar, çoğunlukla Horon olarak yöreye özgü değişik karakterlerde belli sayı ve sınırlayıcı özelliklerden uzak, kendi üslupları içerisinde oynanmaktadır.

Artvin horonlarında, genellikle erkek oyunlarında sertlik ve tatlı sertlik gözle görünür temalardır.

Oyunların sertlik ve çabukluk biçiminde oynanması, yörenin coğrafi konumu ile bağdaştırılmaktadır. Kadın oyunlarında ise genellikle bolluk, bereketlilik, zerafet, nezaket ve beceri gibi temalar konu olarak ifade edilmektedir.

İl genelinde oynanan oyunlar; Teşi, Cilveloy, Ahçık Barı, Koçeri-Koçari, Döney (Döne), Uzun Dere, Mendo Barı, Deli Horon, Şahlan (Şeyha), Hemşin Horonu, Sarı Çiçek (Sarıkız), Düz Horon, Karabağ, ÜçAyak-Ağır Bar, Coşkun Çoruh, Kobak, Acara Horonu, Atabarı, Şavşat Horonu olarak sayılabilir.

➤ El Sanatları

İl'in önemli kısmının ormanlarla kaplı olması, ağaç işçiliğine dayanan el sanatlarının gelişmesinde büyük etken olmuştur. Tarımdan dokumaya, kızıktan, beşiğe kadar her alanda yapılan ağaç işleri yörede kullanıldığı gibi çevre illerde de satılmaktadır. Sele, sepet, gideli, gelberi, kalbur, şedre, taş güzen gibi ağaç el yapma, bölgede önemli yer tutar. Hayvan sırtında kullanılan semer, eğer, heybe, tarım alanında ise; çift, çubuk ve boyunduruk yapımı gibi el sanatları bulunmaktadır.

Toprak içinde çanak, çömlek, küp, güveç, pileki gibi eşyalar yapılmaktadır. “Kuy” denilen yerli tezgahlarda, çeşitli yün giysiler, kumaşlar ve kilimler, halılar, seccadeler dokunmaktadır. Bu dokumalarda tamamen kökten elde edilen boyalar kullanılmaktadır. Bölgede eskiden yaygın olarak kullanılan çapula, yemeni, körüklü çizme dikilmesine rağmen, günümüzde pek az kullanılmakta ve

rastlanmaktadır. Eham örmeciliği İl’de yaşatılan en önemli geleneklerden birisidir. Yünden örölen “Eham” örtü olarak kullanılmaktadır. Örgüde motif bakımından köyler arasında bazı farklılıklar bulunmaktadır. Orijinal olarak Yusufeli’nin Günyayla, Esenyaka ve Demirkent köylerinde bu gelenek sürdürölmektedir.

➤ **Gastronomi (Yemek Kültürü)**

Artvin İlinde, mutfak kültürü oldukça çeşitlidir. Bunlardan bazıları aşağıdaki gibidir.

Püşürük çorbası, ayran çorbası, tutmaç çorbası, soğan harşosu, çinçar çorbası yöreye özgü çorbalarındadır. Peynir kuymağı ve kaymak kuymağı vb. yapılan yemeklere örnektir. Dağ pancarı, kuş yemeği, yaban semiz otu, ebegümeçi, asma yaprağı ve lahanadan yapılan sarma, fasulyenin kurutulmuşundan yapılan “Puçuko” vb. İlin özel sebze yemeklerindedir. Keşkek, gendima, herisa ve şilav gibi yemekler tanelilerden yapılan yemeklerindedir. Laz böreği, katmer, erişte, hınkal, çerğebaz, bişi, lokum hamur işlerindedir.

Kışlık kavurma, ağaç şişlerde yapılan kebablar etli yemeklerin yöreye özgülerindedir. Hasuta, kaysefe, zurbiyet ve ballı lokum tatlılardandır.

➤ **Festival ve Şenlikler**

Artvin İli’nin tanıtımı açısından festival ve şenlikler önemli bir yer tutmaktadır. İl’de geleneksel kültürü yansıtan büyük-küçük çok sayıda festivaller yapılmaktadır. Aşağıda bu etkinlikler ve tarihleri verilmiştir. Ancak yerel etkinliklerin tarihleri etkinlik komiteleri tarafından değıştirilebilmektedir.

İl ve İlçelerde gerçekleştirilen yerel etkinlikler

Etkinlik Adı : Kafakasör Kültür, Turizm ve Sanat Festivali

Etkinlik Tarihi : 2-3-4 Temmuz

Düzenleyen kişi,

Kurum, kuruluş : Artvin Belediye Başkanlığı

Kısa Bilgi : Boğa güreşleri, karakucak güreşleri, halk oyunları gösterileri, komşu ülke Halk dansları topluluk gösterileri yapılmaktadır.

Etkinlik Adı : Murgul Boğa Güreşleri

Etkinlik Tarihi : Mayıs ayının 1. Hafta sonu

Düzenleyen kişi,

Kurum, kuruluş : Murgul Belediye Başkanlığı

Kısa Bilgi : Boğa güreşleri yapılmakta.

Etkinlik Adı : Aydın Köyü Söğüdüzü Yayla Şenlikleri ve Karakucak Güreşleri

Etkinlik Tarihi : Temmuz ayının 1. Hafta sonu

Düzenleyen kişi,

Kurum, kuruluş : Ardanuç Aydın Köyü Muhtarlığı

Kısa Bilgi : Karakucak güreşleri ve yayla şenliği yapılmaktadır.

Etkinlik Adı : Arhavi Kültür ve Sanat Festivali

Etkinlik Tarihi : Ağustos ayının 3.hafta sonu

Düzenleyen kişi,

Kurum, kuruluş : Arhavi Belediye Başkanlığı

Kısa Bilgi : Yöresel sanatçı konserleri, yüzme yarışları, atmaca seçimi, sergiler, yarışmalar, sportif faaliyetler düzenlenmektedir.

Etkinlik Adı : Ardanuç Efkari Aşıklar ve Çurisbil Şenliği ve Karakucak Güreşleri

Etkinlik Tarihi : Temmuz ayının 3.hafta sonu

Düzenleyen kişi,

Kurum, kuruluş : Ardanuç Belediye Başkanlığı

Kısa Bilgi : Karakucak güreşleri ve aşıklar şenliği yapılmaktadır.

Etkinlik Adı : Şavşat Sahara Pancarcı Festivali

Etkinlik Tarihi : Temmuz ayının 4.hafta sonu

Düzenleyen kişi,

Kurum, kuruluş : Şavşat Belediye Başkanlığı

Kısa Bilgi : Buzağı yarışması, pancarcı güzeli seçimi, el sanatları sergisi, konserler düzenlenmektedir.

Etkinlik Adı : Meydancık Sateve Gevrek Şenliği

Etkinlik Tarihi : Ağustos ayının 1.hafta Sonu

Düzenleyen kişi,

Kurum, kuruluş : Meydançık Belediye Başkanı

Kısa Bilgi : Gevrek Güzeli seçimi, amatör ses yarışması, Folklor gösterileri, konserler.

Etkinlik Adı : Maçahal Kafkas Arıcılığı ve Eko Turizm Festivali
Etkinlik Tarihi : Ağustos ayının 3.hafta sonu
Düzenleyen kişi,
Kurum, kuruluş : Camili Çevre Koruma Derneği
Kısa Bilgi : Bal yarışması ve eko turizm etkinlikleri düzenlenmektedir.

Etkinlik Adı : Yusufeli Geleneksel Karakucak ve Boğa Güreşleri
Etkinlik Tarihi : 26-27 Nisan
Düzenleyen kişi,
Kurum, kuruluş : Yusufeli Alanbaşı Köyü Muhtarlığı
Kısa Bilgi : Karakucak ve boğa güreşleri yapılmaktadır.

Etkinlik Adı : 30 Ağustos Kaçkar Dağı Dostluk ve Sevgi Yürüyüşü
Etkinlik Tarihi : 27 Ağustos-2 Eylül
Düzenleyen kişi,
Kurum, kuruluş : Yusufeli Rafting ve Dağcılık Derneği
Kısa Bilgi : Kaçkarlarda trekking yapılmaktadır.

Etkinlik Adı : Hopa Kültür Sanat ve Deniz Festivali
Etkinlik Tarihi : 1-5 Temmuz
Düzenleyen kişi,
Kurum, kuruluş : Hopa Belediye Başkanlığı
Kısa Bilgi : Plaj voleybolu, deniz etkinlikleri, halk oyunları gösterileri

Etkinlik Adı : Geleneksel Karüstü Karakucak Güreşleri
Etkinlik Tarihi : Şubat ayının 3.hafta sonu
Düzenleyen kişi,
Kurum, kuruluş : Şavşat-Veliköy Muhtarlığı
Kısa Bilgi : Karüstü karakucak güreşleri yapılmaktadır.

Etkinlik Adı : Geleneksel Marant Boğa Güreşleri
Etkinlik Tarihi : 22-23 Mayıs
Düzenleyen kişi,
Kurum, kuruluş : Yusufeli-Kılıçkaya Belediye Başkanlığı

Kısa Bilgi : Boğa Güreşleri yapılmaktadır.
Etkinlik Adı : Yayla Göçü ve Karakucak Güreşleri
Etkinlik Tarihi : 18 Temmuz
Düzenleyen kişi,
Kurum, kuruluş : Yusufeli-TekkaleKöyü Muhtarlığı
Kısa Bilgi : Karakucak güreşleri ve çeşitli etkinlikler yapılmakta

Etkinlik Adı : Dalahet Yayla Şenlikleri ve Karakucak Güreşleri
Etkinlik Tarihi : Ağustos ayının 1.hafta sonu
Düzenleyen kişi,
Kurum, kuruluş : Ardanuç Bereket Köyü Muhtarlığı
Kısa Bilgi : Karakucak güreşleri ve çeşitli etkinlikler yapılmakta

Etkinlik Adı : Aros Yayla Festivali
Etkinlik Tarihi : Temmuz ayının 3.hafta sonu
Düzenleyen kişi,
Kurum, kuruluş : Kılıçkaya Kültür Yardımlaşma ve Dayanışma Derneği
Kısa Bilgi : Boğa güreşleri, karakucak güreşleri, folklor ve konserler

Etkinlik Adı : Salıkvana Yayla Şenlikleri
Etkinlik Tarihi : Ağustos ayının 1.hafta sonu
Düzenleyen kişi,
Kurum, kuruluş : Yusufeli Dağcılık, Turizm ve Yayla Şenlikleri Derneği
Kısa Bilgi : Boğa güreşleri, karakucak güreşleri, folklor ve spor müsabakaları

Etkinlik Adı : Artvin-Batum “Su İle Giden Kültür” Rafting Şenliği
Etkinlik Tarihi : Haziran ayının 3.haftası
Düzenleyen kişi,
Kurum, kuruluş : Yusufeli Rafting ve Dağcılık Derneği
Kısa Bilgi : Artvin-Batum arası rafting etkinlikleri

Tablo 2a ve 2b de detaylı şekilde incelenen, doğal ve kültürel kaynakların zenginliğine bağlı olarak Artvin İli'nin turizm potansiyeli aşağıdaki başlıklar altında toplanabilir:

a) Doğa turizmi

- Jeep safari turizmi,
- Foto safari turizmi,
- Botanik turizmi,
- Kuş gözlemciliği,
- Kamp ve karavan turizmi,
- Deniz turizmi .

b) Sportif amaçlı turizm

- Dağ ve doğa yürüyüşü,
- Atlı doğa yürüyüşü,
- Rafting, Kano ve nehir kayağı,
- Av turizmi,
- Sportif Olta Balıkçılığı.

c) Kırsal turizm

- Tarım turizmi,
- Çiftlik Turizmi,
- Yayla Turizmi,
- Festival ve şenlik turizmi.

d) Kültür-tarih turizmi

a) Doğa Turizmi

Artvin İli ilginç doğa yapısı ile çekim merkezlerinden biridir. Doğal güzellikleri, korunan alanları, karagöllerini, önemli havzaları, turizm merkezleri vb. ile ekoturizm için önemli bir potansiyel oluşturmaktadır.

- Jeep safari turizmi

Hopa İlçesinde alt yapısı tamamlanan 67 km'lik Jeep Safari Parkuru aynı zamanda 2 günlük bisiklet yolu, 3 günlük doğa yürüyüş parkuru olarak da planlanmıştır. Eşsiz doğal güzellikleriyle Artvin ve civarı Jeep Safari meraklıları için uygun alan ve parkurlara sahiptir.

- Foto safari turizmi

İlin geneli ilginç doğal yapısı ve yeşil alanları ile fotoğrafçılık için önemli potansiyeldir.

- Botanik turizmi

Bölgenin başta iklim özellikleri olmak üzere, doğal yapısı Artvin İli'nin olağanüstü biyo-çeşitliliğini sağlamıştır. İl'de 119 endemik tür olmak üzere, toplam 1268 tür mevcuttur. İl Türkiye florasının yaklaşık %13'ünü barındırmaktadır. İl'de Dünyada sadece iki türü olan dağ gülü ile Türkiye orman güllerinin bütün melez ve türleri bulunmaktadır. İl'de bulunan kardeşen, Artvin zambağı ve Artvin safranı ile benzeri türlere uluslararası boyutta ilgi vardır. Bölge pek çok bitki çeşidi bakımından zengin bir örtüye sahiptir. Bu alanlar "Biogenetik Rezerv" karakteri göstermektedir. Biogenetik rezerv alanları, eşsiz nitelikteki korunması zorunlu alanlar olup, bilimsel amaçlı turlar için dünya ölçeğinde büyük önem taşımaktadır. Son 30 yıl içinde, bölgenin florasında bulunan nadir türlere karşı dış ülkelerden kaynaklanan talep, bölgenin biyogenetik zenginliğinin azalmasına neden olmuştur. Gerekli önlemlerin alınmaması halinde yok olması sonucunu doğuracaktır.

- Kuş gözlemciliği

Kuşların dünyasını tanımayı sağlayan bir gözlem turizmidir. Türkiye Dünya üzerindeki eşsiz konumu nedeniyle Avrupa, Asya ve Afrika kıtalarını birleştiren bir köprü durumundadır. Göçmen kuşların ve yırtıcı kuşların %80'i Türkiye'den geçmektedir. Bu denklemlerle yırtıcı kuşlar bakımından çok değerli olup tüm Dünya gözlemcileri Türkiye'yi izlemektedir.

Göçmen kuşlar ve yırtıcı kuşlar Türkiye üzerinden; Marmara Bölgesi, Sinop çevresi ve daha sonra Hopa çevresi olmak üzere üç ana göç yolunu kullanır. Marmara ve Sinop çevresinden yapılan göçler, dağınık şekilde geniş bir alana ayrıldığı için gözlem yapılmasına elverişli değildir. Hopa çevresindeki göç yolunun önemi şöyle açıklanabilir. Göçmen kuşlar ve yırtıcı kuşlar Rusya ve Kafkas Dağları eteklerinden Karadeniz'i direk denizden geçmeyi tercih etmeyip Doğu Karadeniz'in en doğusundaki kara alanlarını takip ederek bölgenin coğrafi yapısının etkisiyle de toplanarak Türkiye'ye giriş yaparlar. Hopa ve çevresindeki yöresel rüzgarların (kalaş) etkisiyle dar vadilere sıkışarak topluca göç yaparlar. Bu göçlerin özellikle Kemalpaşa Beldesinin Cefuka Tepesi, Fırın Düzü ve Sultan Selim Tepesinden 10 km'lik yatay bir açı ile kuşbaşı şeklinde, gözlem yapılması mümkündür.

Her yıl Ağustos-15, Kasım-15 arasında göç hareketleri izlenebilir. Gündüz ve gece yırtıcı kuş türünün 30'a yakın çeşidini; ayrıca nesli tükenmekte olan Şah Kartal ve 70 çeşit diğer göçmen kuş türleri belirtilen aylarda göç ederler.

Artvin İli'nde Cefuka, Fırın Düzü ve Sultan Selim Tepesine yapılacak kuş gözlem istasyonlarından teleskoplarla veya çıplak gözle göç yolundan geçen kuşların % 60'nın izlenmesi mümkündür. Halen Fırın Düzü mevkiinde Hopa Avcılar Derneği tarafından yaptırılan Kuş Gözlem Merkezi için 15 yataklı konaklama evi bulunmaktadır. Bu turizm türünün, Dünya genelinde 25 milyar dolarlık bir turizm girdisine sahip olduğu bilinmektedir.

- Kamp ve Karavan Turizmi

İlin sahil şeridinde bulunan plajlarda, orman içi dinlenme yerlerinde, Milli Parklarda kamp ve karavan turizmi için uygun alanlar mevcuttur. Bu kamp yerlerinin çoğunda alt yapı sorunları bulunmamaktadır.

Kamp ve Karavan Turizmi için uygun yerlerden bazıları; Kemalpaşa plajı ve çevresi, Kafkasör Turizm Merkezi, Borçka Karagöl, Şavşat Karagöl, Hatila Vadisi, Sahara Yaylası, Çurusbil Yaylası, Kılıçkaya Aros Yaylası, Yusufeli Kaçkar Turizm Merkezi ve Yusufeli Çevreli Köyü Rafting Kamp Merkezidir.

-Deniz turizmi

İl'in Karadeniz'e sahili bulunan Arhavi ve Hopa ilçelerinin halka açık plajlarında denize girilebilmektedir. Kemalpaşa Beldesindeki Halk Plajı Mavi Park Projesi çerçevesinde değerlendirilmiş olup, denize girilebilme koşulları en uygun bölgedir.

Hopa Limanı Doğu Karadeniz Bölgesi'nin önemli bir limanıdır. Uluslararası ticari gemilerin yanaştığı liman, bölge ekonomisi için önemlidir.

b) Sportif Amaçlı Turizm

- Dağ ve doğa yürüyüşü

Doğu Karadeniz Bölgesinin en yüksek dağlarından olan Kaçkar ve Karçal dağlarında Haziran-Ekim ayları arasında dağ yürüyüşleri, ayrıca her mevsimde ilin değişik yörelerinde doğa yürüyüşleri yapılabilecek, uygun trekking parkurları bulunmaktadır.

-Atlı doğa yürüyüşü

Başta Şavşat, Ardanuç ve Yusufeli köyleri olmak üzere, Kaçkar ve Karçal Dağlarının eteklerindeki yaylalarda "atlı doğa yürüyüşü" için ideal alanlar mevcuttur.

- Kano ve nehir kayağı

İl sınırları içinde yer alan Altıparmak (Barhal) Çayı, Kaçkar Dağlarının güney yamaçlarından doğup, yaklaşık 40 km'lik bir mesafe kat ettikten sonra Çoruh Nehrine karışmaktadır. Altıparmak Çayı, kano ve nehir kayağı için elverişli olup etkileyici bir vadi içinden akmaktadır. Bayburt'tan başlayıp İspir ve Yusufeli'ni takip ederek Artvin'e kadar yaklaşık 260 km. uzunluğundaki nehirde, 4 farklı etapta rafting yapılmaktaydı. 1993 yılında Akarsu Sporları Şampiyonası Çoruh nehrinde yapılmıştır.

Ancak barajların yapılması nedeniyle rafting gerçekleştirilememektedir. Sportif Olta Balıkçılığı ve Av Turizmi yapılmaktadır.

-Av Turizmi

Topraklarının yaklaşık %53'ü ormanlarla kaplı olan İl'de, ormanlarda yaşayan yabani hayvanların çeşitliliği av turizmi potansiyelini oluşturmaktadır. Bu avlaklar arasında; ayı, dağ keçisi, yaban domuzu, kurt, tilki, çakal, keklik, bıldırcın ve doğal alabalık gibi av hayvanları önemli bir potansiyel teşkil etmektedir

c) Kırsal Turizm

Günümüzde ekolojik turizme olan talep gittikçe artmaktadır. Bu taleplerin karşılandığı en önemlileri yerlerden biri kırsal alanlardır. Kırsal alanlar artık kent insanının rekreasyon aktivitelerini gerçekleştirdiği yerler olarak görülmektedir. Kırsal alanlarda yapılan turizm aktiviteleri

;

- 1-Tarım turizmi,
- 2-Yayla turizmi,
- 3-Festival ve şenlik turizmi olarak gruplandırılabilir.

- Tarım turizmi

İklim koşullarının uygun olmasına rağmen, arazilerin tarla tarımı için yeterli ve uygun olmaması nedeniyle öz tüketime yetecek kadar tarım yapılmaktadır. Buna rağmen köylerde

yapılacak olan tarla, bağ-bahçe tarımına önem verilmesi, hayvancılık faaliyetlerinin geliştirilmesi ve organik tarımın uygulanması İl'in tarım turizminden önemli gelir elde etmesini sağlayacaktır.

Özellikle Artvin, Yusufeli, Şavşat ve Ardanuç İlçelerinin çevre köylerinde kırsal turizm için uygun alanlar bulunmaktadır.

- *Yayla turizmi*

İl'in kendine has coğrafyası ve iklimi ile zengin yaşama kültürünün birleştiği yayla yaşantısı, önemlidir. Çok sayıda bulunan otantik yaylalar; bakir tabiatı, soğuk suları, serinliği ile önemli bir potansiyeldir.

-*Çiftlik turizmi*

Artvin İli'nin tüm kırsal birimlerinde çiftlik turizmi özendirilmelidir. Bu turizm türü pansiyonculuk ile birleştirilmelidir.

- *Festival ve şenlik turizmi*

Yayla kültürü ve buna bağlı yapılan festival ve şenlikler önemli bir potansiyeldir. İl'de birçok şenlik ve festival düzenlenmektedir. Bunlardan Kafkasör Turizm Festivali tanıtım açısından önemli bir organizasyondur.

d) Kültür-Tarih Turizmi

İl arkeolojik kalıntıları, dini yapıları ve geleneksel mimarisi yönünden zengin tarihi değerlere sahiptir. Bu kapsamda dini yapıları korunarak inanç turizmi uluslararası boyutta tanıtılmalı, yemek (gastronomi) kültürü, gelenekleri, el sanatları yaşatılarak kültür turizmi geliştirilmelidir. Örneğin; Laz böreği isimli tatlı türü için, 1-5 Temmuz tarihleri arasında Hopa Kültür, Sanat ve Deniz Festivali yapılmaktadır. Bu etkinlikler kapsamında her yıl yapılan Laz böreği yarışması gibi diğer özelliklerde korunarak yaşatılmalı ve tanıtılmalıdır.

3. Turizm Sektörünün Sorunları ve Darboğazlar

3.1. Turizm Sektörünün Sorunları

Artvin, tarihi değerleri, kültür turizmi, kırsal turizm, doğa turizmi v.b. yönlerden zengin turizm potansiyeline sahip olmasına rağmen turizm alanında istenilen gelişmeyi gösterememiştir. Turizmin gelişmesine engel olan sorunlar ana başlıkları ile aşağıda belirtilmiştir.

➤ **Altyapı sorunları**

İl’de ulaşım önemli bir sorundur. Ulaşım düşük vasıflı karayolu yada toprak yollarla güçlkle sağlanmaktadır. Tarihi eserlerin bulunduğu mekanlara gidilen yolların dar ve çok virajlı oluşu, ulaşımın küçük araçlarla bile yapılmasını engellemektedir. Ayrıca, arazinin eğimli olması nedeniyle, heyelan sonucu kaya düşmesi, yolların sık sık ulaşımına kapanmasına neden olmaktadır. İş makinelerinin yetersizliği bu yöndeki mücadeleyi olumsuz kılmaktadır. Bunun sonucu olarak seyahat acenteleri bazı tarihi eserlerin bulunduğu mekanlara yapılan turları iptal etmektedir. Katı ve evsel atıkların hiçbir işleme tabii tutulmadan doğaya bırakılması da önemli sorunlardandır.

Barajlar nedeni ile yolların belirli aralıklarla kapanması turizm turlarını engellemektedir. Barajların yapımına başlandıktan sonra bu tur güzergahları Trabzon-Artvin-Erzurum yerine Trabzon-Erzurum olarak değişmiştir. Ayrıca tur güzergahlarında yeme-içme ve alışveriş noktalarının yetersizliği de önemli sorunlardandır.

Turizm potansiyeli yüksek olan doğal güzellikler ve tarihi eserlerin bulunduğu yörelerin köy yollarının yetersiz oluşu, su ve tuvalet gibi altyapıların olmayışı buraları ziyaret eden turistleri olumsuz yönde etkilemektedir.

➤ **Tanıtım ve pazarlama yetersizliği**

Uzun vadede sürdürülebilir turizmin gerçekleşmesi için, Artvin İli’nin tanıtım ve pazarlamasında; yaylalar ve kırsal alanların, tarihi ve kültürel eserlerin, festival ve şenliklerin, doğanın v.b. tanıtımına öncelik verilmelidir. Oysa İl’de turizmi tanıtma ve pazarlama faaliyetleri yetersizdir. İl’in tanıtımı söylemler birkaç katalog ve yetersiz web sayfaları ile yapılmaktadır. Tanıtım ve dünya pazarlarına açılma yönünde detaylı bir çalışma yapılmamıştır.

“TÜRSAB” (Türkiye Seyahat Acenteleri Birliği) tarafından 2002 yılında 220000 kişiye seyahat hizmeti veren 18 seyahat acentesine yapılan iş potansiyelinde, pazarlama araçlarının payı ile ilgili anket sonuçları da tanıtımın yetersiz olduğunu göstermiştir.

Tablo 16. Acentelerin İş Potansiyelinde Pazarlama Araçlarının Payı (Türsab Ağustos-2003)

	2003 ANKETİ SONUÇLARI (%)
BROŞÜR	13.8
BROŞÜR POSTALAMA	3.9
DİĞER	9.8
E.MAİL	2.6
FUARLAR	3.6
MAGAZİNLER	1.2
MÜŞTERİ ZİYARETİ	4.1
TV/RADYO İLANI	8.0
ULUSAL GAZETELER İLANI	46.7
WEB SİTESİ	5.2
YEREL GAZETELER	1.0
TOPLAM	100.0

➤ **Turizm eğitiminin zayıf olması**

Turizm konusunda İl'de uzman eleman sayısı yok denecek kadar azdır. Hizmette kaliteyi artırıcı eğitim programları bulunmamaktadır. Turizm konusundaki eğitim eksikliği nedeniyle uygulama konusunda yetersiz kalınmaktadır.

➤ **Sermaye eksikliği**

Yatırım için yeterli sermayeye sahip girişimcilerin sayılarının az olması, maliyetlerin yüksek oluşu ile geçmiş yıllardaki yüksek enflasyon girişimcilerin yatırımlardan uzaklaşmasına neden olmuştur.

➤ **Bakanlık belgeli tesislerin aynı merkezlerde bulunması**

Hopa ve Borçka'da bakanlık belgeli tesislerin yeterli olmasına rağmen İl Merkezi ile İlçelerde hiç olmaması önemli bir sorun teşkil etmektedir. Bu sorun en çok Yusufeli ve Şavşat İlçelerinde yaşanmaktadır.

➤ Diğer Sorunlar

- Plansız yapılaşma,
- Tarihi eserlerin çevresinde yapılan kaçak define kazıları,
- İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, danışma bürosunda yabancı dil bilen personel eksikliği,
- Turizm sezonunda hareketli bölgelerde geçici turizm bürolarının açılmayışı,
- Turizm vizyonunun olmayışı,
- Yaylalarda beton yapılaşma ve dolayısıyla ahşap mimarinin yavaş yavaş yok oluşu.

3.2. İl Turizminin Kuvvetli ve Zayıf Yönleri, Fırsatlar ve Tehditler (Swot Analizi)

Artvin’de turizm sektörünün güçlü ve zayıf yönleri ile karşı karşıya bulunduğu tehdit ve fırsatlar aşağıda gösterilmiştir.

Tablo 17. SWOT Analizi

KUVVETLİ YÖNLER	ZAYIF YÖNLER
<ul style="list-style-type: none">• Ekoturizm değerlerinin zenginliği• Tarihi-kültür değerlerinin zenginliği• Yöre insanının turizme bakışının olumlu olması• Yöresel folklorik değerlerin çeşitliliği ve halen yaşaması• Coğrafi konum itibarıyla transit yol güzergahlarının kesiştiği noktada bulunması	<ul style="list-style-type: none">• Büyük metropol ve merkezlere uzak olması• Ulaşımdaki eksikliğin giderilememesi• Yatırım maliyetlerinin yüksek olması• Turizm eğitimi almış eleman sayısının yetersiz olması• Tanıtım ve pazarlama faaliyetlerinin yetersiz olması <p>Kişi başına düşen milli gelirin düşük olması</p>
FIRSATLAR	TEHDİTLER
<ul style="list-style-type: none">• Turizm çeşitliliği ve özel ilgi turizm alanlarının varlığı• Bölgede doğal yaşlı ormanların bulunması• Bitki çeşitliliği ve zengin florası• Dünya Turizm Örgütünün gelecek 20 yıldaki hedeflerine uygun potansiyele sahip olması• Dünyada yeşil turizme artan talepleri karşılayacak potansiyele sahip olması	<ul style="list-style-type: none">• Artabilecek yoğun turizm hareketlerinin etkisiyle altyapı ve atık tesislerinin olmaması ve beraberinde getireceği sorunlar• Baraj inşaatlarının bitiminden sonra suların tutulmasıyla ani ve etkili iklim değişikliğinin olması• Çevre bilincinin gelişmemesi ve kirlenmenin süreklilik arz etmesi• Yaylalarda plansız yapılaşma

4. Vizyon, Gelişme Stratejisi ve Yatırım Proje Konuları

4.1. Turizm Vizyonu

Potansiyeli ürüne, geleceğe ve yatırımı istihdama, gelire dönüştürmek için turizm vizyonunun oluşturulması gerekmektedir. İl'in imkanları turizm potansiyeli yönünden oldukça zengindir. İl'de kalkınmanın öncü güçlerinden biri turizm sektörü olacağı için vizyonun iyi belirlenmesi gerekir. Vizyon ortaya konulurken bölgedeki önemi ve avantajlı yönleri ele alınarak, ayrıntılı şekilde değerlendirilmelidir. Uzun vadeli planlama yapılmalıdır. Bu konuda "Turizmde Kalkınma Hareketi" başlatılarak projeler geliştirilip hedeflerin belirtilmesi sağlanmalıdır. Artvin'de, turizm vizyonu doğa ve kültür turizmine dayalı "**ekoturizm**" olmalıdır. Doğal, tarihi ve kültürel değerlerini koruyan ve geliştiren, deniz, doğa, sağlık ve spor turizmine yönelik potansiyellerini en üst düzeyde kullanan, çevresel duyarlılığı yüksek, yaşam standardı yüksek bir il olarak tasarlanmalıdır.

4.2. Gelişme Stratejileri

Artvin'in turizm sektöründe dünya pazarında hak ettiği yüksek payı alabilmesi için, potansiyel kaynaklarına göre en uygun gelişme hedeflerinin ve stratejilerinin belirlenmesi gerekmektedir. Bu kapsamda turizm sektörü gelişme stratejileri, JİCA-DPT'nin ortak olarak yaptırdığı İli de kapsayan çalışmanın stratejileri de göz önünde tutularak şu şekilde belirlenmiştir:

4.2.1. Artvin İmajının Yaratılması (Strateji: 1)

İlde 2003 yılında sivil toplum kuruluşları, konaklama işletmeleri, seyahat acenteleri ve turizme yönelik hizmet veren esnafa yapılan ankette turizm alanında en fazla karşılaşılan sorunlarda il düzeyinde tanıtım eksikliği ilk sırada yer almıştır.

Amaç: İl'in ulusal ve uluslararası düzeyde, tanınması bazı simgelerin hatırlanması ve seyahat programı düzenlenmesinde bu imajın yaratılması gerekmektedir.

Eylem Alanları: Tüm ortaklarca kabul görece ve İli simgeleyen tüm öğelerin imaj yaratımı için kullanılması gerekmektedir.

Gerçekleşme Önerileri: İl'in sahip olduğu kültürel ve doğal özgün değerler, imaj yaratımına son derece uygundur. Ancak bunun için hem geleneksel ve hem de son yıllarda ortaya çıkan elektronik ortamda tanıtım yapılması ve kampanyalar düzenlenmesi gerekmektedir.

- i. İl folkloru, İl'in imajının yaratılması için kullanılmalıdır. İl'e has müzik ve danslar, yerel müzik aletleri, mutfak kültürü, giyim-kuşam vb. değerlerin özellikle elektronik ortamda tanıtımı, ayrıca, bunları anlatan basılı materyallerin hazırlanması (kitap, broşür, poster ve benzerleri) ve dağıtımını yararlı olacaktır.
- ii. Medyanın bu amaçla (radyo, tv, gazete, dergi ve benzerleri) kullanılması bir diğer olanaktır.
- iii. İl'e has ürünlerin İl özelliklerini anlatacak biçimde ambalajlanmasıdır. Yöreyle özgü yemek kültürü tekstil ve dokumalar vb. aracılığıyla İl imajı iç ve dış pazarlara sunulabilecektir.
- iv. İl'in doğal ve kültürel değerlerinin bilimsel dokümantasyonu üzerinde durulmalıdır. Başta özellikle yaşlı ormanlar olmak üzere, ender bulunan değerlerin, akademik dünyadan başlamak üzere, dünya kamuoyuna tanıtımı gerekmektedir. İl'in zengin flora ve faunası bu amaç için sonsuz fırsatlar sunmaktadır. İl'de bulunan, nesli tehlikede olan engerek türleri, huş tavuğu ve urkeklik bu amaçlar için kullanılabilir türlerden sadece bazılarıdır. İl kolşik florasının en iyi ve en zengin örneklerinin sunulduğu alan konumundadır.
- v. Kültürel ve sportif başarılar elde edilmelidir. İl'de uzun süredir yapılan Ardanuç Karakucak Güreşleri ve Efkarı Baba Aşıklar Şenliği, Arhavi Kültür ve Sanat Festivali, Şavşat Sahara Pancar Festivali ve Kafkasör Kültür ve Sanat Festivali vb. şenlikler "Festival Ayı" olarak birbirine bağlı düzenlenmeli, tarihleri birbirini izlemelidir.
- vi. İl'in imajını yaratabilecek bir diğer olanak ise, İl'de yapılan festivallerdir. Doğal değerlerin bu tür kültürel etkinliklerle bütünleşmesi durumunda ürünün çekiciliği artmaktadır. Festivaller de yayla kültürünün ayrılmaz parçasıdır. Festivaller ve taşıdığı barış mesajı, iç pazara ve dış pazarlara tanıtılmalıdır.

4.2.2. Ziyaretçi Memnuniyetini Artırmak (Strateji: 2)

Bölgeye gelen ziyaretçilerin % 51.7'si konaklama tesislerinin fiziki kalitesini memnun edici, %50.7 hizmet sunum kalitesini, %37.4 ise danışma-bilgilendirme hizmetlerini memnun edici bulmuşlardır (DPT-JİCA, 2004). Bu bağlamda İl'e gelen turistlerin memnuniyetini artırmak fevkalade önem arz etmektedir. Kafkasör Kültür ve Sanat Festivali için İl'de yapılan anket sonucuna göre %23.81 ile şenliklerde organizasyonun iyi olmayışı ikinci sırada, aşırı kalabalık %30.16'lık bir dilimle birinci sırada yer almıştır (Cengiz 1996). Bu durum halen devam etmektedir. Bu nedenle aktiviteler iyi organize edilerek iç ve dış pazarlara sunulmalıdır.

Amaç: İli ziyaret edenlerin memnuniyet düzeylerinin artırılması temel amaçtır. Bölgede yapılan turist anketleri, Bölgenin ziyaret edilmesinde, arkadaş tavsiyelerinin önemli rol oynadığını göstermektedir (DPT-JICA, 2004). Müşteri memnuniyetinin artırılması bu nedenle, İlin pazar payını artırması amacı ile örtüşmektedir.

Eylem Alanları: Ziyaretçi memnuniyetinin artırılması için yapılması gerekenler

- İl hakkında gerek seyahat öncesinde ve gerekse seyahat sırasında farklı kaynaklar kullanılarak; yeterli, doğru ve kolay bilgi sağlanabilmesi,
- Kentsel ve kırsal kesimde konaklama ve yeme-içme tesislerinin fiziki kalitesinin yükseltilmesi,
- Konaklama, yeme- içme ve benzer tesislerin hizmet sunum kalitesinin yükseltilmesi,
- Kentsel ve kırsal ulaşım sistemi ve altyapının yeterli düzeye çıkarılması, hijyenik koşulların yerine getirilmesi.
- Kentsel donatıların, özellikle kültürel ve sportif donatıların yeterli düzeye yükseltilmesi,
- Kentsel yerleşmelerde, yaya bölgeleri ve alışveriş bölgelerinin düzenlenmesi, kentsel kolaylıkların artırılması,

Gerçekleşme Önerileri:

- i. İl hakkında farklı ortamlardan bilgi alınabilmelidir. İl'in Kültür ve Turizm Müdürlüğü bünyesinde, Danışma Bürolarının açılması ve var olanlarının işlevlerinin artırılması, konaklama tesislerinde bilgilendirme masalarının kurulması ve benzer diğer önlemlerin alınması,
- ii. Kentsel ve kırsal kesimde konaklama ve yeme-içme tesislerinin talebe göre farklılaştırılması, kentsel kesimde tarihi tek yapıların sektöre kazandırılması, butik otel türünde tesislerin özendirilmesi,
- iii. Tesislerin servis sunum kalitesinin artırılması, yerel mutfak ve özelliklerinin ön plana çıkarılması,

- iv. Tarihi değeri yüksek anıtların çevre düzenlemesi, farklı dillerde açıklama panolarının yerleştirilmesi, elektronik ortamda açıklama olanaklarının sağlanması, başta WC olmak üzere gerekli günübirlik donatılarının tesisi ve hijyeni,
- v. Kentsel kesimde, işaretleme ve yönlendirme levhalarının konması, trafik düzeninin sağlanması,
- vi. Farklı nitelikteki kentsel alanların düzenlenmesi ve bunlara erişim konusunda, ziyaretçilerin bilgilendirilmesi, özellikle yerel yönetimlerin ve konaklama tesislerinin bu alanlara erişim konusunda ziyaretçilere yardımcı olması,
- vii. Yerel yönetimlerin ve turizm tesislerinin, yörelerinde yapılmakta olan veya programlanan kültürel ve sportif etkinlikleri ziyaretçilere düzenli olarak duyurmaları gerekmektedir. Bu faaliyetlerin, belli sıklıkla çıkan broşür ve benzer dokümanlarda yayınlanmaları ve elektronik ortamlardan bu bilgilerin sağlanması gerekmektedir.

4.2.3. İlde Seyahat Acentelerinin Sayısını Artırmak, Seyahat Acenteleri Arasındaki İşbirliği ve Sektör Ortakları Arasındaki Dayanışmayı Artırmak (Strateji: 3)

Artvin’de sadece iki tane seyahat acentesi bulunmaktadır. Bu oldukça düşük bir rakam olup, İl’de turizmin geliştirilmesi için bu alanda teşvik önemli unsurdur.

Amaç: Bölgeye daha fazla ziyaretçi çekebilmek, konaklama ve geceleme sayılarını artırmak üzere seyahat acenteleri sayısının ve aralarındaki işbirliğinin artırılması hedeflenmektedir. Ayrıca sektör ortakları arasında dayanışmanın geliştirilmesi amaçlanmaktadır.

Eylemler: Sektör ancak, ilgili tüm tarafların ortak çabaları ile pazar payını artırabilecektir. Tur operatörleri ve seyahat acenteleri, pazarlamanın en önemli aktörleridir. Bu bağlamda, sektörün diğer ortakları; uluslararası, ulusal ve bölgesel operatörlerle yakın işbirliği içinde olmalıdır. Bunu gerçekleştirmek üzere;

- i. Yerel acentelerin kapasitesinin artırılması,
- ii. Uluslararası acentelerle daha yakın ilişkilerin kurulması, dış pazarlara açılma olanaklarının araştırılması ve uluslararası fuarlara katılım,
- iii. e-turizm olanaklarının kullanılması gibi önlemler gündemde olmalıdır.

- iv. Özel kesim, Bölgenin tanıtımına da yatırım yapmalıdır. Bölge, alternatif turizm imkanlarından olabildiğince yararlanılmalıdır. Bu bağlamda; faaliyette olan seyahat acenteleri ve konaklama tesisleri başta olmak üzere, sektörün tüm taraflarının internet kanalı ile tanıtım yapmaları gerekmektedir.
- v. Bölgeyi, rafting, Kaçkar Dağı tırmanışları ve doğa yürüyüşleri ağırlıklı olarak pazarlayan bazı firmalar ile Türkiye ve İngiltere’de bulunan sivil oluşumlar e-turizm olanaklarını günümüzde de kullanmaktadır.
- vi. İldeki tur operatörü, seyahat acentesi ve tesis işletmecilerinin, İlin potansiyeline uygun düşen tur organizasyonları yapan yerli ve yabancı firmalar ile ilişki kurmaları ve kendilerini Bölgeye davet ederek aktif tanıtım yapmaları önemle önerilmektedir.

Gerçekleşme Önerileri:

- i. Yerel ve Bölgesel Acentelerin Kapasitesinin Artırılması:

Etkin bir pazarlama için önemli bir ön koşul, Bölge illerinde kurulmuş ve kurulacak seyahat acentelerinin, Bölge dışından gelen ziyaretçilere tüm turizm hizmetlerini verir duruma gelmeleridir. Bölge seyahat acenteleri ve tur operatörleri ile yapılan anket çalışmasında, bunların önemli bir kısmının çok kısıtlı hizmet verdikleri ve metropol kökenli acentelerin yerel hizmet sunucuları olarak işlev gördükleri ortaya çıkmıştır.

Her şeyden önce, Bölge acentelerinin, sektörle ilgili tüm konularda (tanıtım, rezervasyon, oda ve bilet satışı, organizasyon, tur düzenleme, transferler vb.) faaliyet göstermesi gerekmektedir. Bölge dışı acentelerin, Bölge acenteleri ile Doğu Karadeniz Bölgesi’nde ortak iş ve operasyon yapabilir duruma gelmeleri ancak söz konusu gelişmeden sonra gerçekleşebilecektir.

Uluslararası turizm hareketlerinde beklenen talep artışı gözetildiğinde, bu tür kurumsal gelişmeler, hizmet kalitesinde de yükselmeyi ve Bölgesel operatörlerin ulusal ve uluslararası işbirliklerine de girmelerini sağlayacaktır.

- ii. Uluslararası Acentelerle İşbirliği ve Ortaklıklar Kurulması:

Dış pazarlama için de iç pazarlamada olduğu gibi; Bölge acentelerinin güçlenmesi için ulusal ve uluslararası operatörlerle işbirliğine gitmesi, gerekirse ortaklıklar kurması gerekmektedir.

Bu tesislerin işletilmesinde yabancı firmalarla iş ortaklığına gidilmesi veya yabancı firmaların yatırım ve işletme yapmalarına olanaklar sağlanması yararlı olacaktır. Bu durumda, uluslararası pazarlama yabancı ortak tarafından yapılacaktır. Bu olanak özellikle, kıyı kesiminde kentsel yerleşmelerdeki tesislerin pazarlanmasında kullanılabilir. Ancak iç kesimlerde ve eko-turizmin gelişebileceği alanlarda bu olanak dikkatle değerlendirilmelidir. Yerel kaynak, sermaye ve becerinin ön plana çıktığı bu türde, yerelliğin ikinci plana düşmesi önlenmelidir.

iii. Eko-Turizm Konusunda Sivil İnisiyatiflerle İşbirliği

Genelde doğa turizminin, giderek eko-turizm ve toplum tabanlı eko-turizmin ilgi yoğun turizm hareketleri haline gelmesi, uluslararası platformda bu konularda uzmanlaşmış sivil toplum yapılanmalarının ve uzmanlaşmış tur operatörlerinin ortaya çıkmasına ve sayılarının hızla artmasına neden olmuştur.

Bunların başında, bazı uluslararası tur operatörlerinin inisiyatifi ile oluşturulan ve Birleşmiş Milletler Çevre Programı (UNEP), Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü (UNESCO) ve Dünya Turizm Örgütü (WTO) tarafından desteklenen, Fransa Merkezli Tur Operatörleri İnisiyatifi (Tour Operators Initiative) gelmektedir. Benzer biçimde, Dünya Yaban Hayatı Koruma Fonu (WWF) da ender kaynakların araştırılması ve kullanılarak korunması amacı ile faaliyet gösteren kuruluşların en güçlü ve en yaygın hizmet ve destek sağlayanlarındandır.

Bu tür kuruluşlar, kaynakların korunmasında, gerektiğinde ve gerektiği kadar turizme açılmasında ustalık bilgisi yanında, uygulama için ciddi miktarlarda finans desteği de sağlamaktadır.

Eko-turizm ve çevre konusunda bazı sivil toplum kuruluşlarının çalışmaları olmakla birlikte, Türkiye, eko-turizm planlama ve uygulamasında bilgi ve birikim eksikliği içindedir. Özellikle bu hareketin tanıtımı ve pazarlanması, kesin olarak bu konularda uzmanlaşmış, uluslararası piyasada marka olmuş yabancı tur operatörlerinin katkısını gerektirmektedir.

Bu bağlamda; Bölgenin hassas kesimlerinin tanıtımı ve pazarlaması için öncelikli olarak kurulmuş ya da kurulacak örgütler tarafından; “Tour Operators Initiative” örgütüne ya da bu örgüt üyesi tur operatörlerine, örneğin, İngiltere merkezli “Discovery Initiative” adlı operatör firmaya başvurulması önerilmektedir.

İlgili uzmanların yörede yapacakları inceleme sırasında her türlü ayrıntı gösterilmelidir. Hassas kesimlerin tanıtım ve pazarlaması konusunda strateji geliştirilmesi bu uzmanlara bırakılmalıdır.

4.2.4. Turizm Gelişme Koridorları Yaratmak (Strateji: 4)

İlin coğrafi yapısı ve turizm potansiyeli, farklı turizm akslarının yada koridorlarının oluşmasına olanak tanımaktadır. DPT-JICA tarafından bölgede yaptırılan turizmin geliştirilmesine yönelik kalkınma çalışması İlde iki ana turizm koridoru belirlemiştir. Bunlar kıyı koridoru ve güney koridorudur. Ancak güney koridorunun kendi içinde alt koridorlara ayrılması gerekmektedir.

4.2.4.1. Kıyı Koridoru

Artvin ili kıyı kesimi, Rize il sınırı ve Gürcistan ülke sınırı arasında kalan 35 km uzunluğundaki doğrusal banttır.

Koridor Üzerinde Kalan Yerleşmeler: Arhavi, Hopa ilçe merkezleri aks üzerinde yer almaktadır.

Turizm Karakteristikleri: Kitle ve kıyı turizmi olanakları (plajlar, balıkçı barınakları, kentsel turizm), sınır ticareti, kültür turizmi (kentsel dokular, anıt özelliğindeki tarihi yapılar), bitki ve yaban hayatı inceleme turizmi, koridorun baskın özellikleridir. Türkiye'nin Gürcistan'a açılan yolu olması ve sınır kapısına olan yakınlığı; kıyı kesiminin dinamik bir yapıda olmasına neden olmaktadır.

Ana Turizm Ürünleri ve Özel Günler:

- Kuş gözetleme,
- Endemik ve nesli tehlike altında olan çoruh engereği,
- Sahiller-kumsallar,

- Yat turizmi,
- Artvin merkez ve iç bölgelere açılım ve bağlantı noktalarının yer alması,
- Ulaşılabilirliğe bağlı toplanma ve dağılım merkezi, sınır kapısının, transit trafiğin mola noktaları olması,
- Göreceli olarak kaliteli konaklama tesisleri,
- Kültür turizmi öğeleri, festivaller (Hopa Deniz Festivali-27 Ağustos-2 Eylül, Arhavi Kültür ve Sanat Festivali-Temmuz ayının 2. haftasonu)
- Çamburnu Tabiatı Koruma Alanı

Turizm Kaynakları ve Konumu

Koridorun önemli özelliklerinden biri kuş göç yolu üzerinde olması ve kuş gözlemciliğine fırsat tanınmasıdır. Ayrıca alanda bulunan ve endemik olan kafkas engereği turizm amaçlı kullanılabilir öğelerden biridir. Artvin ili kıyı kesimi, ormanlık alanların denizle buluştuğu coğrafyası ile öne çıkmaktadır. Hopa limanı Doğu Karadeniz Bölgesi'nin önemli bir limanıdır. Uluslararası ticari gemilerin yanaştığı liman, bölge ekonomisi için çok önemlidir. Koridorun en büyük turizm potansiyelini Hopa kıyıları oluşturmaktadır. Yeşil ve denizin bir araya geldiği uzun ve geniş kumsalları ile Hopa – Kemalpaşa plajları görülmeye değerdir.

Şekil 1. Kemalpaşa Plajı (Artvin İli Turizm Broşürü, Artvin Valiliği İl Özel İdaresi Müdürlüğü)

Çamburnu Tabiatı koruma alanı, doğal değerleri ile etkileyicidir. Sarıçam'ın kıyıya kadar indiği nadir alanlardandır. Yaban hayatı yönünden de zengin olan Çamburnu Tabiatı Koruma Alanı, Karadeniz üzerinden gelen göçmen kuşların da Doğu Karadeniz'e ulaştıkları ilk bölgedir. Alanda endemik olan ve nesli tükenme tehlikesi olan kafkas engereği bulunmaktadır. Günöbirlik ziyaret

edilebilecek değerler Şunlardır: Ortacalar ift Kemer Köprüler, Ortacalar Camii, Ciha Kalesi, Sultan Murat Tepesi, Su Gören Camii vb. dir.

Koridor'un Gelişmesi İçin Neler Yapılabilir?

- Koridoru tanıtıcı broŐurler basılmalı ve bunlar milli park girişlerinde ve otellerde düşük ücretlerle satılmalıdır.
- Artvin kıyı kesiminin turizm potansiyelinin geliştirilmesi için, mevcut değerlerin koruma-kullanma dengesi içerisinde değerlendirilmesi gerekmektedir.
- Kıyı kesiminde yer alan yerleşmelerde kentsel düzenlemeler yapılmalı altyapı ve sosyal donatı alanları tamamlanmalıdır.
- Hopa–Kemal Paşa sahillerinde kentsel donatı standartlarının yükseltilmesi ve limanın belli kesimlerinin yat yanaşma ve ekrek yeri olarak düzenlenmesi gerekmektedir.
- Yeni yapılacak büyük konaklama tesisleri yerleşme yakınlarında, düşük yoğunluklu ve kırsal dokuyu yansıtan biçimde inşa edilmelidir. Kemal Paşa plajı gerekli donatılara kavuşturulmalıdır (soyunma kabinleri, WC, otopark, günübirlik tesisler). Gerekli noktalara işaretlemeler yapılmalıdır.
- Gürcistan devleti ile yapılabilecek bir antlaŐma ile Batum Havaalanının kullanılabilmesi, kıyı kesimi ve Artvin yakın çevresinin ulaŐılabilirlięini önemli ölçüde arttıracaktır. KuŐkusuz bu i dinamiklerin ve bölgesel hareketliliğin artmasına neden olacaktır.
- Yöredeki eğlence merkezleri bir alanda toplanarak burada ilerde bir eğlence merkezinin oluŐabilmesi için altyapının Őimdiden hazırlanması gerekmektedir.

4.2.4.2. Artvin Güney Koridoru

Ana koridor, Hopa ilçe merkezinden iç kesimlere uzanan ve Artvin kent merkezinden geçen karayolu boyunca ilerleyip, Erzurum ve Ardahan il sınırına kadar uzanan 180 km uzunluğunda bir banttır.

Güney koridoru üzerinde dört alt koridor bulunmaktadır. Bunlar:

1. Artvin-Güney-Camili ve Borçka Karagöl Koridoru
2. Artvin-Güney Kafkasör-Genya-Hatilla Koridoru
3. Artvin-Güney Şavşat Koridoru
4. Artvin-Güney Yusufeli-Kaçkarlar Koridoru

a) *Camili ve Borçka-Karagöl Alt Koridoru*

Koridor Üzerinde Kalan Yerleşimler: Borçka ve Camili

Turizm Özellikleri: Bozulmamış ekosistemlerin, eşsiz doğal oluşumların ve kültürel-folklorik değerlerin öne çıktığı alternatif turizm potansiyelleri koridorun karakteristiğini oluşturmaktadır.

Ana Turizm Ürünleri ve Özel Günler:

- Karagöl Tabiatı Koruma Alanı,
- Camili-Efeler Tabiatı Koruma Alanı,
- Gorgit Tabiatı Koruma Alanı,
- Özgün doğal yapı,
- Akarsu ve dağ sporları imkanları,
- Doğa tanıma, vahşi yaşamı izleme, anıt ağaçlar, botanik ve yaban hayatı turizmi,
- Folklorik değerler,
- Borçka Macahel Kafkas Arıcılığı ve Ekoturizm Şenliği.

Turizm Kaynakları ve Konumu: Düşük rakımlı kısımlarda yarı tropik iklime yakınlaşan iklimi ve yağmur ormanlarını andıran bitki örtüsü ile görülmeye ve araştırılmaya değer bir koridordur. Koridorun en önemli özelliği Türkiye'nin en az insan etkisinde kalmış ve bakir özelliğe yakın nitelikteki doğal yaşlı ormanlarını barındırmasıdır.

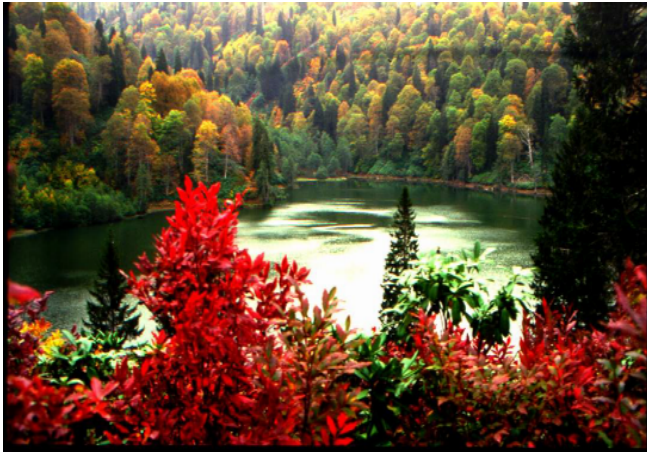
Borçka-Karagöl özellikle ilkbahar ve sonbahardaki renklenmeleri izlemek ve eşsiz güzellikteki göl manzarasını seyretmek için ideal bir mesire yeridir.

Şekil 2. Camili'den Görünümler (Foto: Kemal Can)

Koridorun gelişmesi için neler yapılabilir?

- Koridoru tanıtıcı broşürler basılmalı ve bunlar milli park girişlerinde ve otellerde düşük ücretlerle satılmalıdır.
- Borçka-karagöl yolunun düzgün stabilize veya tek şerit asfalt olması alana ulaşım güçlüğünü ortadan kaldıracaktır.
- Alanda betonarme yapılaşma olabildiğince azaltılmalı yöresel ahşap mimari teşvik edilmelidir.
- Camili kırsal kalkınma ve turizm geliştirme birliği kurulmalıdır
- Koridorda rehberlik faaliyetlerinde bulunacak kişiler ve turizm faaliyetlerinde çalışanlar turizm konusunda kısa kurslara tabi tutulmalıdır(özellikle ekoturizm).

Şekil 3. Borçka-Karagöl Milli Parkından Görünümler (Artvin İl Turizm Müd. Broşürü, Artvin Valiliği İl Özel İdaresi Müdürlüğü)

- Ev pansiyonculuğu geliştirilmelidir
- Alanın floristik ve fauna özellikleri incelenerek, potansiyeli ortaya konulmalıdır.

Aks üzerinden günöbirlük ziyaret imkanı bulunan doğal ve kültürel değerler şunlardır: Borçka'da Berta köprüsü, İbriga Şapeli, Karagöl Tabiatı Koruma Alanı, Camili yerleşimi, Gorgit Tabiatı koruma alanı

b) Artvin- Güney Kafkasör-Genya-Hatilla Koridoru:

Koridor Üzerinde Kalan Yerleşimler: Koridor üzerinde Artvin Merkez ilçe yer almaktadır.

Turizm Özellikleri: Doğa tanıma, kamp yapma, bitki ve yaban hayatı inceleme, yürüyüş, foto safari, kültür turizmi (kentsel tarihi ve mimari dokular,festivaller) koridorun turizm karakteristiğidir.

Ana Turizm Ürünleri ve Özel Günler:

- Hatilla Milli Parkı,
- Özgün doğal yapı,
- Dağ sporları imkanları, doğa tanıma, vahşi yaşamı izleme,
- Folklorik değerler ve tarihsel eserler,
- Artvin Kafkasör Kültür Sanat ve Turizm Festivali (Haziran ayının 4. hafta sonu),
- Eşsiz doğal güzellikler ve doğal manzara seyir noktaları(Mersivan yolu üzerinde), şelaleler
- Sadece Artvinde yetişen (endemik)ve nesli tehlike altında olan Artvin zambağının doğal yetişme alanı (*Lilium carniolicum var. artvinense*) olması
- Anıt ladin ve kestane ağaçları
- Doğal yaşlı ormanlar
- Sadece Artvinde yetişen (endemik), dünyada sadece iki türü olan (diğer türü Alplerde) ve nesli tehlike altında olan dağ gülü (*Rhodothamnus sessilifolius*) ve yine sadece Artvinde yetişen Artvin safranı (*Crocus biflorus var artvinensis*) türlerinin doğal yetişme alanı olması
- İlerde oluşacak Borçka ve Deriner baraj gölleri
- Karadenizde sadece iki yerde olan kalıntı fıstıkçanı meşçeresi
- Artvin kalesi (henüz ziyarete açık değil, restorasyon devam ediyor), Dolishane Kilisesi, Porta Manastırı
- Tarihi Artvin evleri

Turizm Kaynakları ve Konumu: Doğal manzara terasları, eşsiz doğal yaşlı ormanları, çok şiddetli sağnaklardan sonra bile duru akabilen çoşkun Hatilla deresi ile görülmeye değer güzergahlardan biridir.

Şekil 4. Kafkasör Festivalinden Görünümler (T. Cengiz, 2004)

Şekil 5. Hatilla Milli Parkından Görünümler (A. Tüfekçioğlu)

Kafkasör mevkii Artvin'in 10 km. güneybatısında yer almaktadır. Alan 2634 sayılı Turizmi Teşvik Kanunu'na göre Turizm Alanı olarak ilan edilmiştir (Cengiz 1995). Topoğrafik yapı açısından tepe, vadi, sırt ve düzlüklerle değişen morfolojik yapısı nedeniyle peyzaj potansiyeli yüksek bir değere sahiptir. Koridor Euro-Siberian bölgenin (Avrupa-Sibirya) Colchic (Kolşik) kesimi içinde

kalmaktadır. Relikt ve endemik bitkiler bulunmaktadır. Bu bitkilerin tersiyere ilişkin olmaları, korunmalarını daha da önemli hale getirmektedir. Yapılan incelemeye göre Kafkasör'de relikt ve endemik olarak dikkati çeken önemli taksonlar (Öztaş vd. 1995) ve türleri görülmüştür. Kafkasör Turizm Alanı düzenlenen festival ile ülke genelinde tanınmaktadır. Kafkasörde Belediyeye ait konaklama tesisleri bulunmaktadır. Bu turizm merkezinin devamında Hatila Milli Parkı yer almaktadır. Zengin floristik yapısı, ilginç morfolojik özellikleri, yaban hayatı ile yüksek potansiyel sunmaktadır. Bu koridorun il merkezine yakın olması çekiciliğini artırmaktadır.

Koridorun gelişmesi için neler yapılabilir?

- İl merkezinde alışveriş bölgeleri ve yaya mekanları düzenlenmelidir.
- Hatilla ve Genya yolunun belirli güzergaha kadar düzgün stabilize veya tek şerit asfalt olması alana ulaşım güçlüğü ortadan kaldıracaktır.
- Alanlarda betonarme yapılaşma olabildiğince azaltılmalı yöresel ahşap mimari teşvik edilmelidir.

Koridorun gelişmesinde Cengiz 1996 tarafından Kafkasör Turizm Alanında yapılan araştırmaya göre alınacak önlemler:

- Zengin bitki örtüsüne sahip koridorda doğal bitki örtüsünün yok olmaması amacıyla relikt ve endemik türleri içine alan bitki toplulukları için koruma alanları oluşturulmalıdır.
- Kafkasör alanında organize kamp alanı oluşturulmalıdır. Ancak kamp alanı olarak ayrılan yerde fazla sayıda çadır ve aracın bulundurulmasıyla yıpranma hızı olacağı için ayrılan kamp alanı basit çadırlardan oluşmalıdır.
- Turizm alanında organize piknik alanları oluşturulmalıdır. Gününbirlik aile birimi olarak 200 m² kullanım alanı, 1 masa, 1 ocak, 1 çöp kutusundan oluşmalıdır. % 0-20 eğime sahip alanlar piknik yeri olarak seçilmelidir.
- Festival süresince yiyeceklerin hijyen olmasına özen gösterilmeli, çöpler sık sık boşaltılmalı, tuvaletler zemine gömülerek çirkin görüntü ortadan kaldırılmalıdır. Festival alanını izlemek için kurulan çadır alanlarına giden yollar mıcır ile kaplanmalı ve bu sayede toz olması engellenmelidir.
- Bu koridorda bulunan yerleşim alanlarında evler pansiyon olarak kullanılmalıdır. Böylece çadır alanındaki karmaşa ve yoğunluk giderilmiş olur.
- Koridorda rehberlik faaliyetlerinde bulunacak kişiler ve turizm faaliyetlerinde çalışanlar turizm konusunda kısa kurslara tabi tutulmalıdır(özellikle ekoturizm).
- Koridor üzerinde Artvinde bulunan endemik bitkiler ve hayvan türleri başta olmak üzere bir botanik ve av müzesinin oluşturulması turizme olumlu katkı sağlayacaktır.

- Koridoru tanıtıcı broşürler basılmalı ve bunlar milli park girişlerinde ve otellerde düşük ücretlerle satılmalıdır. Koridorun b tanıtım panoları ve yönlendirme panoları konulmalıdır.

Şekil 6. Genya Dağı ve Civarından Bir Görünüm (A. Tüfekçioğlu).

Şekil 7. Genya-Hatilla Koridorunda Bulunan ve Ender Türlerden olan *Rhododendron smirnowii*'nin Görünümü (A. Tüfekçioğlu).

c) Artvin-Güney Ardanoç-Şavşat Alt Koridoru

Koridor Üzerinde Kalan Yerleşimler: Koridor üzerinde kalan önemli yerleşim alanı Ardanoç ilçesi ve Şavşat ilçesidir.

Turizm özellikleri: Karagöl-Sahara Milli parkının bozulmamış ekosistemleri, eşsiz doğal oluşumlar, doğa inceleme, kamp yapma, bitki ve yaban hayatı inceleme, yürüyüş, foto safari, kültür turizmi (geleneksel yaşam tarzı, tarihi ve mimari dokular) koridorun turizm karakteristiğidir.

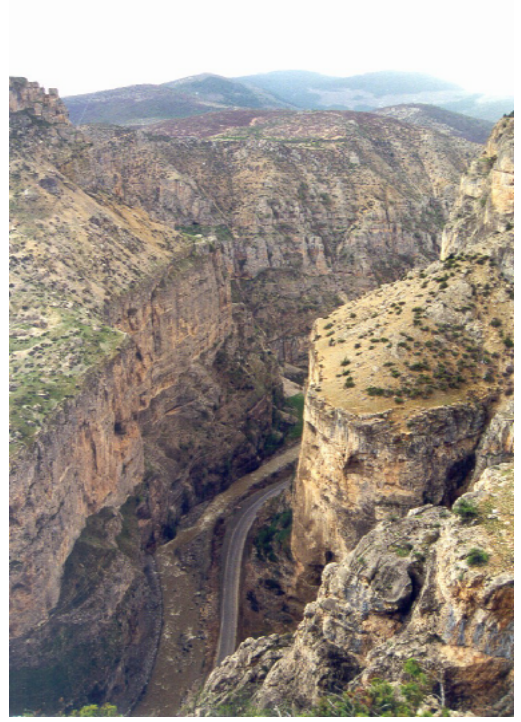
Ana Turizm Ürünleri ve Özel Günler

- Ardanoç-Cehennem Deresi Kanyonu,
- Ardanoç İskenderpaşa Camiisi
- Ardanoç Gevhernik Kalesi
- Ardanoç Çurusbil Festivali
- Şavşat- Karagöl-Sahara Milli Parkı

- Eşsiz özgün mimari
- İrili ufaklı karagöller
- Yayla yaşam tarzı,
- Alabalık tesisleri,
- Dağ sporları imkanları, doğa tanırma, vahşî yaşamı izleme, foto safari,
- Eşsiz doğal güzellikler ve doğal manzara seyir yerleri
- Sahara-Pancaracı Festivali (22-23 Temmuz tarihinde).

Turizm Kaynakları ve Konumu

Koridorun önemli özelliklerinden biri Artvin-Ardanuç yolu üzerinde bulunan Cehennem Deresidir. Kanyon potansiyel olarak ilgi çekici yerlerdendir. İlçedeki tarihi ve kültürel değerler, mimari yapı önemli turizm potansiyelidir. Koridorun bir diğeri önemli özelliği Şavşat ilçesinin Ardahan İli'ne sınır olmasıdır. Ulaşılabilirlik bakımından önemlidir. Ayrıca Şavşat ilçesi turizm bakımından potansiyel bir alandır. İlçede geleneksel yaşam tarzını devam ettiren köyler bulunmaktadır. Maden Köyü ve Çağlayan Köyü bunlara örnek verilebilir. İlçe köylerde eski kültürü yaşatma ön plandadır. Mimari açıdan %70-80'e varan ahşap evler bulunmaktadır. Özellikle Mısırlı Köyü, Maden Köyü, Çağlayan Köyü ve Şavşat – Demirkapı güzergahındaki köyler bu bakımdan çekicilik arz etmektedir. İlçede Karagöl-Sahara Milli Parkı ve civar köyler turizm yönünden önemli alandır. Eşsiz doğal yapısı, florası ve yaban hayatı yönünden görülmeye değer güzergahlardandır. Cevizli Köyü, Saylıca Köyü, Yaşar Köyüne ait Arsiyan Yaylası geleneksel yayla yaşam tarzı için önemlidir. Burada bulunan Boğa ve Kız Gölleri eşsiz güzelliğe sahiptir. İlçede bulunan irili ufaklı karagöller, ilçede yer alan alabalık tesisleri (Laşet mevki, Pınarlı Köyü vb.) turizm için önemlidir. Kiliseler, camiler, türbeler vb. tarihi değerler olarak ziyaret edilebilecek değerlerdir.

Şekil 8. Ardanuç Cehennem Deresi Kanyonu (Artvin İli Turizm Broşürü, Artvin Valiliği İl Özel İdaresi Müd.)

Koridorun Gelişmesi İçin Neler Yapılabilir?

- Koridoru tanıtıcı broşürler basılmalı ve dağıtılmalıdır.
- Mevcut değerler koruma-kullanma dengesi içinde değerlendirilmelidir.
- Alt-yapı kanalizasyon hizmetleri düzenlenmeli, özellikle Kars havaalanından yararlanılması açısından Şavşat-Ardahan karayolu iyileştirilmeli, koruma önlemleri alınarak kazalar önlenmelidir.
- Yöresel ahşap mimari yapıların, koruma altına alınması gerekmektedir.
- Köylerde ev pansiyonculuğu özendirilmelidir.
- Tarihi eserlerin (kilise, cami, kale vb.) çevre düzenlemesi yapılmalıdır.
- Gerekli tur acenteleri sağlanmalıdır.

Şekil 9. Şavşat, Maden Köyünde Ahşap Mimariden Bir Görünüm (T. Cengiz, 2004)

Şekil 10. Maden Köyünden Genel Görünüm (T. Cengiz, 2004)

d) Artvin-Güney Yusufeli-Kaçkarlar Alt Koridoru

Koridor Üzerinde Kalan Yerleşimler: Koridor üzerinde kalan önemli yerleşim alanı Yusufeli ilçesidir.

Turizm Özellikleri: Su ve yağış aşındırması sonucu ortaya çıkmış eşsiz doğal oluşumların ve kültürel-folklorik değerlerin öne çıktığı, doğa yürüyüşü, yayla ve kamp turizmi, rafting koridorun alternatif turizm potansiyelleri karakteristiğini oluşturmaktadır. Barajların tamamlanması ile bu koridor üzerinde birbirini izleyen baraj gölü manzaraları oluşacaktır.

Ana Turizm Ürünleri ve Özel Günler

- Kaçkar Dağları Milli Parkı,
- Balıklı-Maden Yaban Hayatı Koruma Sahası,
- Özgün doğal yapı, doğa tanıma ve vahşi yaşamı izleme,
- Akarsu ve dağ sporları imkanları,
- Yusufeli 30 Ağustos Kaçkar Dağı Dostluk ve Sevgi Yürüyüşü-27 Ağustos-Eylül,
- Yusufeli Geleneksel Karakucak Güreşleri-Ekim ayının 4. hafta sonu,
- İşhan ve Barhal Kiliseleri ve Dört Kilise
- Çoruh üzerinde rafting yapma imkanı
- Yayla turizmi-kampçılık

Turizm Kaynakları ve Konumu

Doğal kanyonları, zengin tarihi-kültürel ve folklorik değerleri, yüksek ekoturizm potansiyeli olan bir güzergahtır. Yusufeli ilçe merkezinde ve değişik alanlarda otel ve pansiyon şeklinde kalma yerleri mevcuttur. Kaçkar'ların güney rotası Yusufeli merkezlidir. Çoruh ve Barhal ırmakları ilçe merkezinden geçmekte ve dinlence amaçlı kullanılmaktadır. Yakın çevresinde pek çok kültürel yapı yer almaktadır. Kaçkar Turizm Merkezi-Yaylalar Köyü bir başka potansiyel alandır. Kaçkar Dağına güneyden yapılan tırmanışların ve tur programlarının ara konaklama merkezi durumundadır. Doğal değerler yönünden zengin olan turizm merkezinde pansiyonculuk gelişmiş ve altyapısı kısmen tamamlanmış durumdadır. Koridor üzerinde yer alan potansiyellerin başında, aks boyunca ilerleyen, Çoruh Nehri gelmektedir. Dünyanın sayılı rafting parkurlarına sahip olan nehir bu amaçlı pek çok turisti bölgeye çekmektedir.

Koridor'un Gelişmesi İçin Neler Yapılabilir?

- Koridoru tanıtıcı broşürler basılmalı ve bunlar milli park girişlerinde ve otellerde düşük ücretlerle satılmalıdır.
- Çoruh Nehri üzerine yapılan baraj gölleri, su sporları, turizm ve dinlence amaçlı olarak kullanılmalıdır. Altyapı sistem ve tesisleri ile kentsel donatılar geliştirilmelidir.

Şekil 11. Çoruh Nehrinde Rafting Görünümleri (Artvin İli Turizm Broşürü, Artvin Valiliği İl Özel İdaresi Müdürlüğü)

- Genel olarak, Artvin Güney koridoru üzerinde bulunan ve günübürlük ziyaret imkanı bulunan; Kaçkar Dağları, Hatıla ve Karagöl-Sahara Milli Parklarının Uzun Devreli Gelişim Planları'nın ivedilikle Yusufeli'nin yeni yerleşim merkezi bir an önce belirlenmeli, yeni merkezin kentsel planlama ilkelerine göre düzenlenmesi yapılmalıdır.

- Altıparmak, Olgunlar ve Yaylalar köylerindeki kırsal konutlar pansiyon olarak kullanılmalıdır. Bu köylerin altyapı sistemleri tamamlanmalı, mevcut konaklama tesisleri iyileştirilmelidir.

Bu doğrultuda gerekli yerlerin alan yönetim planları hazırlanmalı; uygulamalar bu plana göre yapılmalıdır. Ekolojik olarak hassas bölgelerde motor trafiği engellenmeli, yürüyüş parkurları düzenlenmelidir. Yayla evlerinin pansiyon amaçlı kullanımı teşvik edilmeli, kamp alanları düzenlenmelidir. Alanlara yönelik bilimsel çalışmaların yürütülmesi ve bunların dökümanite edilmesi, park girişlerinin düzenlenerek, kontrol altına alınması ve tanıtım ofislerinin kurulması gerekmektedir.

Güney koridoru üzerinde günübürlük ziyaret imkanı bulunan doğal ve kültürel değerler şunlardır: Borçka'da Berta köprüsü, İbriga Şapeli Karagöl Tabiatı Koruma Alanı, Camili yerleşimi, Gorgit tabiatı koruma alanı; Artvin merkez ilçede Artvin Kalesi, Ardauç ilçesinde Cehennem Dere Kanyonu, İskenderpaşa Camii; Yusufeli'nde, Dört Kilise Manastırı, Barhal Kilisesi vb. dir .

Şekil 12. Kaçkarlar – Olgunlar Köyü (Artvin İli Turizm Broşürü, Artvin Valiliği İl Özel İdaresi Müdürlüğü)

Şekil 13. Şavşat-Karagöl'den Bir Görünüm (A. Tüfekçioğlu)

4.2.4.3. Koridorların Pazarlanması İçin Yapılması Gerekenler

- Akılların tanıtımı, her türlü tanıtım olanağından yararlanılarak; örneğin kitap, broşür, CD hazırlanması ve dağıtımı, fuarlara katılım, e-turizm v.b. olanaklar kullanılarak gerçekleştirilmelidir.
- Bölgedeki yerel turizm acenteleri arasında bir örgütlenmeye gidilmesi, konaklama tesisleri ile turizm acenteleri arasında koordinasyonun sağlanması gerekmektedir.
- Yurt içi ve dışı, doğa ve kültür turizmi üzerine turlar düzenleyen büyük kuruluş ve acentelerle ilişkiye geçilmesi gerekmektedir.
- Doğa sporları ile ilgilenen amatör grup, dernek ya da oluşumlarla işbirliğine gidilerek koridorun alternatif turizm ve doğa sporları ile ilgili imkanları tanıtılmalıdır.
- Yurt içi ve yurt dışında, büyük tur organizatörleriyle koordineli tanıtım birimleri kurulmalıdır.

4.2.4.4. Turizm Koridorlarında Yapılması Gereken Kurumsal Düzenlemeler

- Kurumlar arasında işbirliği ve eşgüdüm sağlanmalıdır. Koridorlarda her bir kurumun yapması gerekenler net olarak ortaya konmalıdır.

- İldeki turizmle ilgili sivil toplum örgütlerinin, belediyelerin ve ilgili diğer kurumların katılımıyla bir “İl Altyapı ve Turizmi Geliştirme Birliği” veya benzer bir başka oluşumu kurmaları ve bu birlik sayesinde denetim ve iş paylaşımı yapmaları yararlı olacaktır.

4.2.4.5. Turizm Koridorları Sakinleri İçin Çevre ve Turizm Eğitim Programları

- İldeki turizm atılımının gerçekleşmesi için ilk şart turizm konusunda yapılacaklar konusunda İldeki ortaklar arasında fikir birliğinin sağlanmasıdır. Ayrıca İldeki turizm değerlerinin sürdürülebilir kullanımı açısından çevre eğitimi kaçınılmazdır. Bu nedenlerden dolayı, İlde, başta turizm konusundaki ortaklar olmak üzere çevre ve turizm konusunda eğitim verilmesi faydalı olacaktır.
- Özellikle çevre eğitimi, ekoturizm gibi çevre odaklı turizm çeşitlerinde ziyaretçi memnuniyeti açısından son derece önemlidir.
- Artvin İli turizmde kullanabileceği bir çok çevresel değerlere (anıt ağaçlar, endemik bitki hayvan türleri, doğal yaşlı ormanlar vs.) sahip olmasına rağmen bunlar rehberler ve seyahat acentaları tarafından pek bilinmemektedir.
- Bu konuda verilecek eğitim kurslarında mutlaka yöreyi çok iyi bilen ve konuyu çok iyi bilen uzmanlardan faydalanılmalıdır. Yöreyi bilmeyen uzmanların verdiği kurslar ortaklar üzerinde etkili olamamakta ve eğitimin faydalı olacağı inancını yok etmektedir.

4.2.5. Yeni Turizm Türleri Yaratmak (Strateji: 5)

İldeki turizme katılabilecek ve potansiyel içeren bazı turizm türleri bulunmaktadır. Bunları sıralayacak olursak:

4.2.5.1. Özel Ürün Sunan Turizm Türleri

- İlin coğrafyası ve yerleşmelerin nitelikleri, hem doğal güzelliklerin hem de tarımsal faaliyetlerin çeşitlenmesine neden olmuştur.
- İlin iç kesimlerinde, özellikle kırsal yerleşme birimlerinde ve yaylalarda; geleneksel yayla yaşamını ön plana çıkaran yayla turizmi gelişebilecektir.
- İlin kıyı kesimlerinde, çay ve fındık plantasyonlarının bulunduğu kırsal yerleşmeler çiftlik turizmi (agro-turizm) için uygun ortamlar sağlamaktadır.

- Hayvancılığın yoğun olduğu ve yöresel mimari tarzda evlerin bulunduğu Şavşat yöresi de çiftlik turizmi için uygundur.
- Balıkçı barınaklarının bulunduğu kesimler ise, denizciliğe özel ilgi duyanlar için çekici olacaktır.

İlde özel ürün sunan turizm türlerini üç program olarak irdelemek uygun olacaktır. Bunlar:

Program 1- Geleneksel Yayla Yaşamı

- Bölgenin iç kesimlerinde yer alan yaylalar; yeşil turizm olarak nitelendirilecek, doğa ile iç içe yaşanabilen, başta hayvancılık ve arıcılık olmak üzere, tarımsal faaliyetlere de katılma olanağı veren, foto-safariden, bitki tanımaya kadar geniş bir yelpaze içinde farklı etkinliklerin yapılabileceği alanlar olarak görülmektedir.
- Geleneksel yayla evlerinin, günümüzde daha az kullanılması veya boş bulunması, turizmin gelişmesi durumunda, bu stoktan yararlanılması olanağını sağlayabilecektir.
- Geleneksel yayla konutlarının turizme kazandırılması, çevre üzerindeki yapılaşma eğilimini azaltacağı gibi, yatırımların ilk tesis maliyetini de düşürecektir.
- İlde; merkez ilçeye bağlı; Salkımlı, Ahlat, Şehitlik, Şavşat yakınlarında Yavuzköy ile Meydancık ve Camili yakınlarındaki yerleşme ve yaylaları, Arsiyan yaylası bu tür etkinliklerin yapılması için pilot alanlar olarak seçilebilecek niteliktedir.

Program 2 - Çiftlik Turizmi

- Kıyıda çay ve fındık yetiştirilen sahalar ile Şavşat yöresinde hayvancılık yapılan alanlar bu turizm için uygundur.
- Bu turizm türünde seçilecek ailelerin turizm çeşidi hakkında ön bilgilendirilmesi şarttır.
- İlde; Arhavi, Şavşat ve Kemalpaşanın kırsal kesiminde çiftlik turizmi özendirilmelidir.

Program 3- Balıkçılık ve Tekne Gezi Turizmi

- Balıkçılığa ilgi duyanlar için, İlde cazip şartlar bulunmaktadır.
- Tekne kiralınması ve olta balıkçılığının yanı sıra, teknelerin yakın çevreye gezi amaçlı olarak kullanılması mümkündür.

- Bu amaçla ilde “deniz günü” düzenlenmesi tekne ile sahil gezintisi yapmayı cazip hale getirecektir.
- Özellikle hamsi başta olmak üzere balıkçılığın yapıldığı balıkçı barınaklarının bulunduğu yerleşmelerde bu etkinlikler yapılabilecektir.
- İlde; Arhavi, Hopa ve Kemalpaşa bu turizm için uygundur.

Program 4-Av Turizmi

- İlde avcılık bakımından oldukça yüksek bir potansiyel mevcuttur. İyi bir planlama ile avcılık turizmi ile 20 milyon dolara varabilecek meblağlar elde etmek mümkün görünmektedir. Bir ayının avlanmasından 4000 dolar bir yaban keçisinin avlanmasından ise 2000 dolar ücret alındığı düşünülürse bu meblağa ulaşılmasının zor olmadığı anlaşılır.
- Ancak avlanmaya açmadan önce İlde yaban hayatı envanteri bitirilmelidir.
- Özellikle Gürcüstandan domuz avlanması konusunda talep mevcuttur.
- Bu konuda Kazdağlarında yapılan uygulama örnek olarak alınabilir.

Yapılması Gerekenler:

- “**Kırsal Turizm**” İl için yeni bir turizm türüdür. Yöre sakinlerinin bu tür turizm hareketliliğini benimsemesi iyi olur. Bu turizm şekli, zaman alacak olan motivasyon programlarının uygulanmasını gerekli kılmaktadır. Bu nedenle, bu tür turizme açılacak kırsal yerleşmelerin, İl Kültür ve Turizm Müdürlükleri ile turizm ve çevre konusunda çalışmalar yapan, sivil toplum örgütlerince belirlenmesi, yararlı olacaktır.
- Kırsal yerleşme birimi sakinlerine turizmin ve çevrenin önemini anlatılması gelmektedir. Yöre sakinlerinin, geleneksel konukseverliklerini yerli ve yabancı ziyaretçilere göstermeleri sağlanmalıdır.
- Bu konuda öncü turizmciler seçilmeli ve desteklenmelidir. Yöre halkından lider nitelikli kişilerin, konuyu benimsemesi ve başarılı olması halinde, bu hararetilik, diğer sakinlerce de benimsenecektir.

- Kadınların eğitimi, bu bağlamda özel bir önem taşımaktadır. Yeşil turizmde önemli olan, ziyaretçinin, yerel ve geleneksel yaşam ile iç içe olması ve bu yaşamın bir parçası haline gelmesidir. Konaklama, muhtemelen bu amaçla düzenlenmiş bir bölümde gerçekleşecektir. Bu koşullarda, kadınların turizmi benimsemesi yaşamsal önem taşımaktadır.
- Kırsal konutların ve yayla evlerinin iyileştirilmesi ve özellikle başta WC olmak üzere, sıhhi donatıların tesis edilmesi gerekmektedir.
- Üzerinde durulması gereken bir diğer husus, bu tür etkinliklerin gelişeceği kesimlerde veya yakınlarında güvenlik başta olmak üzere, önemli toplumsal donatıların sağlanmasıdır. Örneğin, PTT ve sağlık hizmetlerini verecek donatılar tesis edilmeli ve bu donatıların adres ve telefonları tüm ziyaretçilere bildirilmelidir.

4.2.5.2. Ekoturizm

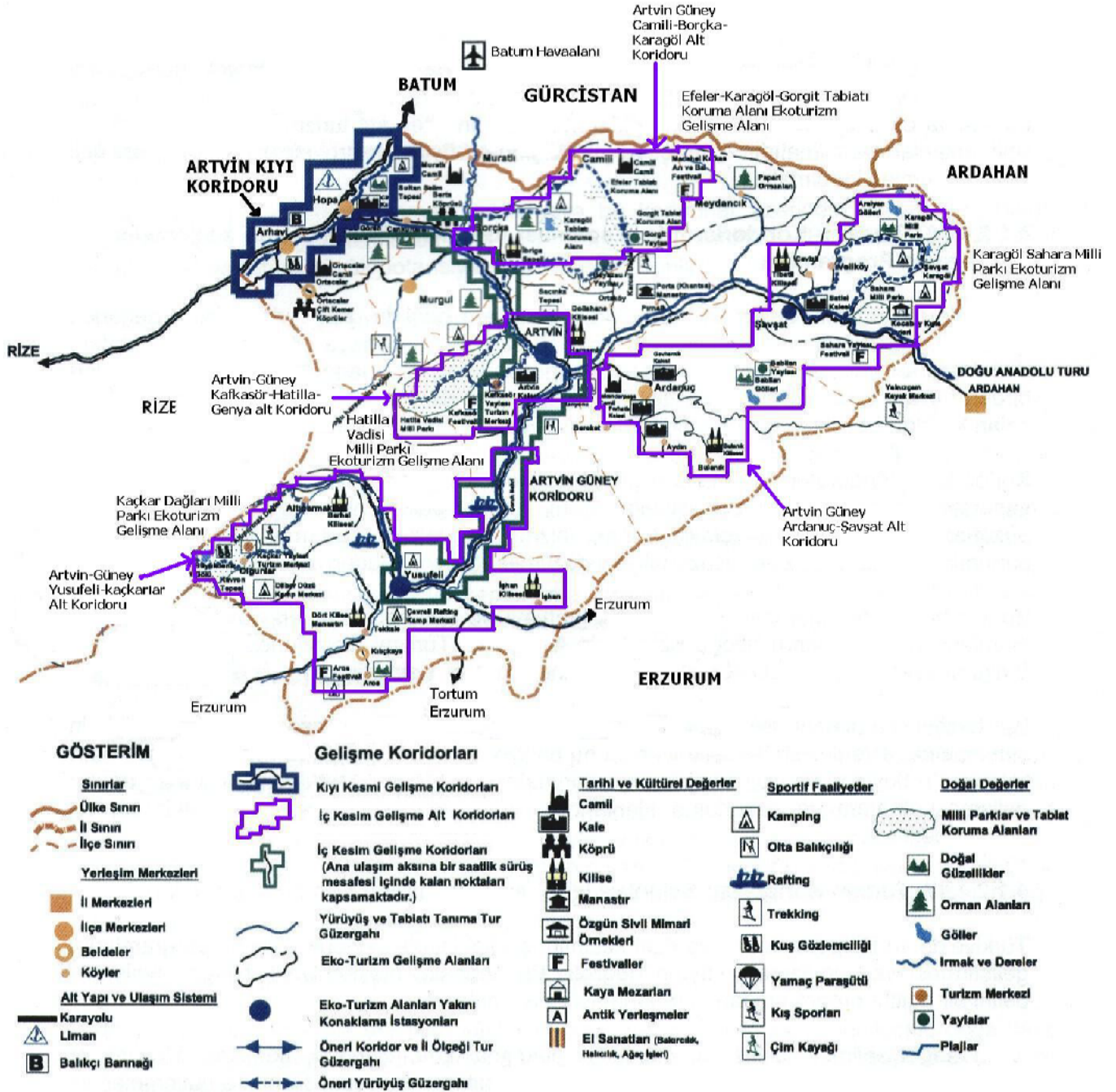
Ekoturizm, doğal değerler kadar toplumsal motifleri de olan, doğal değerleri görmek ve iç içe yaşamak isteyenlerin, bunları bozmadan, yöre sakinleri ile birlikte günlük yaşama katıldıkları bir hareketliliklerdir. Bu turizm aktiviteleriyle genellikle dezavantajlı grubu oluşturan düşük gelir sahiplerine ek gelir sağlanabilmektedir.

Program: Öneri program *eko-turizm kapsamında; doğa tanımı, botanik, foto-safari, yürüyüş, kampçılık, kuş gözlemciliği, dağcılık, rafting etkinlikleri ve diğerleri ile gerçekleştirilebilir.*

Olabilir Yerler

- İlde yer alan Hatila Vadisi Milli Parkı, zengin ve özgün doğal değerleri ile yüksek bir ekoturizm potansiyeli taşımaktadır. *Parkın civarında Dünyada sadece iki türü bulunan ve endemik olan dağ gülü bulunmaktadır. Yine Park ve civarında endemik olan Artvin Zambağı yetişmektedir.* Hatila Vadisi Artvin kentine 10 km mesafede yer almaktadır. Hatilla Vadisi Milli Parkı'nda, doğa yürüyüşü, kampçılık, bitki inceleme, vahşi yaşam inceleme, olta balıkçılığı, foto safari yapılabilecektir.
- Sahara-Karagöl Milli Parkı doğal değerler yönünden son derece zengindir ve çeşitli yayla gruplarını barındırmaktadır. Zengin doğal peyzajı, yaşlı göknar ve ladin ormanları ve irili ufaklı

gölleri ile görsel açıdan çok etkileyicidir. Sahara-Karagöl, ekoturizm potansiyeli yüksek bir kesim olarak belirmektedir. Karagöl-Sahara Milli Parkı içinde doğa yürüyüşü, kampçılık, bisiklet turları, flora ve fauna inceleme ve doğal oluşumlu gölleri tanımak gibi etkinlikler gerçekleşecektir.

Şekil 14. Artvin İli Turizm Koridorları ve Kaynakları Haritası

- Gorgit Tabiatı Koruma Alanı çok az müdahale görmüş, yaşlı, kızılağaç, ladin, göknar, kayın ve gürgen ağaçlarından oluşan ormanlık alanları ile dikkat çekmektedir. Vahşi yaşam hayatının da zengin olduğu alan yırtıcı, göçmen kuşların göç yolu üzerinde yer almaktadır.
- Camili-Efeler Tabiatı Koruma Alanı, tüm Avrupa'da insan eli değmemiş az sayıdaki orman eko sistemlerinden birine sahiptir. Yaşlı ormanlara ve doğal yaşam alanlarına sahiptir. Yırtıcı kuşların göç yolları üzerinde yer almaktadır. Bölgenin askeri alan statüsünde olması nedeni ile, gerekli izinler alınarak ve yasal düzenlemeler de yapıldıktan sonra, eko turizm potansiyeli değerlendirilebilecektir.
- Gorgit ve Camili Efeler Tabiatı Koruma Alanlarında, bilimsel çalışmalar amacıyla yaşlı ormanları ziyaret, kuş ve kelebek gözlemciliği, geleneksel yaşam biçimini izleme, yerel tatları deneme, foto safari, doğa tanıma yürüyüşleri yapılabilecektir.
- Kaçkar Dağları Milli Parkı, Artvin ve Rize il sınırları içindedir. Ormanların yanı sıra, özgün topoğrafik ve jeolojik yapısı ile dikkat çekicidir. Türkiye'nin sayılı buzullarına ev sahipliği yapmaktadır. Bunlara bağlı oluşan buzul gölleri ve vadileri eşsizdir. Kaçkar Dağları Milli Parkı içinde, anıtsal özelliği bulunan kültürel eserleri ziyaret, doğa tanıma yürüyüşleri, flora ve fauna inceleme, kampçılık, yayla kültürünü tanıma, yamaç paraşütü, rafting, dağcılık-zirve tırmanışları, buzullar ve buzul göllerini ziyaret etmek gibi pek çok aktiviteler de gerçekleştirilebilecektir. Günümüzde de Kaçkar Dağı Milli Parkı, gerek doğa yürüyüşleri ve gerek zirve tırmanışları gözetildiğinde, ülkede ekoturizmin en fazla geliştiği kesimler arasındadır. Çoğunlukla yabancı ziyaretçiler tarafından gerçekleştirilen etkinliklere, yakın çevrede yapılan Çoruh Irmağı rafting olanakları da eklendiğinde, Kaçkar Dağı Milli Parkı bir ekoturizm odağı olmaktadır.

Yapılması Gerekenler:

- Ekoturizmin gelişmesi için, bu kesimlerde, yakın kırsal yerleşme birimi sakinlerinin turizmin ve çevrenin önemini kavraması gerekmektedir. Bu anlayış, çevresel duyarlılığı yüksek kesimlerin, örneğin milli parkların ya da tabiatı koruma alanlarının yakın çevresinde bulunan ve konaklama olanakları önerilen ilçe merkezleri sakinlerinde de hakim olmalıdır.

- Bu bağlamda; Hatilla Milli Parkında yürüyüş parkurlarının ve kamping alanlarının düzenlenmesi gerekmektedir. Belli noktalarda, sadece günübirlik kullanıma yönelik tesisler kurulmalı, konaklama talebi Artvin il merkezinde karşılanmalıdır.
- Sahara-Karagöl Milli Parkına yapılacak ziyaretlerin konaklama gereksinimi yakın çevrede ve özellikle Şavşat'ta karşılanmalıdır. Park sınırları dışında ve yapılacak yönetim planı çerçevesinde, milli park sınırları içinde kalan kırsal yerleşmelerde geleneksel kırsal konutlardan pansiyon olarak yararlanılmalı, yeni yapılanmaya gidilmemelidir.
- Kaçkar Dağı Milli Parkı sınırları içinde, turizm tesislerinin yoğunlaştığı alan içinde pek çok kırsal yerleşme ve yayla grubu bulunmaktadır. Yapılacak yönetim planlarında ve fiziki planlamalarda bu durum gözetilmelidir. Konaklama talepleri Rize ilinde Çamlı Hemşin'in kırsal birimlerinde karşılanmalıdır. Parkın, Artvin ili içinde kalan kesiminde ise; Altıparmak, Yaylalar ve Olgunlar köylerinde mevcut konut stokunun iyileştirilerek, pansiyonlara dönüştürülmesi önerilmektedir. Yayla gruplarında da, benzer biçimde, sadece mevcut yayla evlerinin kullanımı gündeme gelmelidir.
- Camili-Efeler ve Gorgit Tabiatı Koruma Alanlarına yapılacak ziyaretlerin konaklamaları yakın çevrede ve özellikle Borçka ilçe merkezinde yapılmalıdır. Bu nedenle, Borçka'nın önemle kentsel düzenlemelere sahne olması gerekmektedir.
- Bütün milli parklarda ve tabiatı koruma alanlarında ana güzergahlar dışında taşıt trafiği kısıtlanmalıdır. Yürüyüş ve uygun kesimlerde bisiklet parkurları ile bu alanların gezilmesinde organik enerji kullanımı ön plana çıkarılmalıdır. Parkurlar üzerinde işaretlemeler ve kamp alanları düzenlemeleri gerekmektedir.
- Rehberlik hizmetleri, başta milli parklarda ve tabiatı koruma alanları olmak üzere, ekoturizmin gelişebileceği tüm alanlarda verilmelidir. Özellikle milli parklar ve tabiatı koruma alanlarının neden bu statüyü kazandıkları, yaşlı ormanlar, endemik ve nesli tehlikede olan türler, kalıntı türler (relikt), türlerin şifalı yönleri, flora ve fauna, anıt ağaçlar, jeolojik oluşumlar hususlarında doğru ve doyurucu bilginin verilmesi gerekmektedir. Yerel rehberlerin eğitimi ise bir zorunluluktur. Tur parkurlarının tanıtımı ve bunun için uygun haritaların hazırlanması, yapılması gereken bir diğer husustur.

- Ekoturizmin gelişebileceği tüm orman alanlarında ve yayla gruplarında; yönlendirme ve bilgilendirme panoları konulmalı ve tabiatı tanıma ve yürüyüş parkurları düzenlenmelidir.
- Donatıların uygun ölçeklerde ve niteliklerde tesis edilmesi gerekmektedir. Park içinde, Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü'nün onayladığı planlar ve görüşleri doğrultusunda, gününbirlik donatılar gerçekleştirilmelidir. Bu bağlamda; sivil toplum kuruluşlarının da görüş ve katkısı sağlanmalıdır.

4.2.5.3. Sosyal ve Etnoğrafya Turizmi

Kentsel ve kırsal kesimlerde yerel kültürü tanımak, yaşam biçimini algılamak, kültürler arası etkileşimi ve yakınlaşmayı, hoş görüyü artırmak bu turizm çeşidinin temel amacıdır. Bununla ülkenin daha iyi tanıtımı da amaçlanmaktadır.

Program: Geleneksel kültürün ve yaşam biçiminin korunduğu ve sürdürüldüğü kesimlerde bu program uygulanabilecektir. Bu alanlar da, geleneksel kentsel ya da kırsal dokunun ve mimari tarzın korunmuş olması da gerekmektedir. Geleneksel faaliyetlerin, örneğin el zanaatlarının yapılıyor ya da bunların satış ve teşhirinin yapılıyor olması bu tür turizme gelişme olanağı verecektir.

Olabilecek Yerler: İlde, özellikle kentsel kesimde geleneksel yerleşme dokusu büyük ölçüde tahrip olmuş durumdadır. Mimari özgünlüğü olan tek yapıların sayısı da azalmıştır. Bu nedenle, sosyal ve etnoğrafya turizminin gelişme olanakları önemli ölçüde azalmıştır. Bununla birlikte; hala korunabilen ve içinde tarihi yapıları barındıran “Kültür Sokağı” bu amaç için uygundur.

Neler Yapılabilir?

Yapılması gerekenlerin başında; geleneksel kültürü koruyan sivil oluşumların desteklenmesi gerekmektedir. Örneğin, kültürel konularla ilgili sivil toplum kuruluşları, semt ölçeğindeki koruma ve güzelleştirme derneklerinin, esnaf örgütlerinin, Türk sanat ve Türk halk müziği dernekleri ile halk oyunları ekiplerinin kurulması ve geliştirilmesi gerekmektedir. Yörenin mimari kimliğinin korunması bir diğer zorunluluktur.

Kent ya da semt halkının, bu tür etkinlikleri ve genel de turizm sektörünü benimsemiş olması bir diğer gelişme ön koşuludur. Bunu sağlamak için; ilgili birimlerin sosyal motivasyon programları uygulaması gerekebilecektir.

4.2.5.4. Yeni Turizm Alanlarında Yapılması Gereken Kurumsal Düzenlemeler ve Motivasyon Programları

Yeni turizm türlerinin gelişmesi, toplumsal kabule bağlıdır. Bu kabul kendini kurumsallaşma olarak da göstermelidir. Bu bağlamda; merkezi hükümete, yerel yönetimlere ve sivil oluşumlara görevler düşmektedir. Bunlar:

- Merkezi hükümet, bu tür etkinlikleri özendirici önlemler almalıdır. Bu önlemler, uygun proje desteği, ayni yardımlar, yaygın insan gücü geliştirme programları ve etkin tanıtım biçiminde gerçekleştirilebilir. İl Kültür ve Turizm Müdürlükleri, yapacakları yerel yoklamalarla saptayacakları “öncü turizmcileri” desteklemelidir. Bu tür ilk girişimcilere; bilgi sağlama, tanıtım dokümanlarında yer verme ve moral destek gibi konularda yardımcı olunabilir.
- İl Özel İdareleri de dahil yerel yönetimlerin, belediye ve muhtarlıkların katkıları başarıda belirleyici olacaktır. Bazı yerel fonların bu amaçla kullanımı, fiziki düzenlemelerde, altyapı ve sosyal donatı sunumlarında, öncelik tanıma gibi katkılar gerekmektedir.
- Yöredeki sivil toplum kuruluşları bu yeni turizmin en büyük destekleyicileri olmalıdır. Yeni ve alternatif turizm, ancak girişimcilere toplumsal desteğin verilmesi ile sağlanabilecektir. Bu moral desteğin yanı sıra; sivil oluşumlar, çevre ve turizm eğitimi, hijyen ve lisan kursları gibi konularda da girişimcilere yardımcı olunmalıdır. Bu programlar da kadınlara özel bir önem verilmelidir.
- Akademik çevrelerin; yeni turizm faaliyetlerine katkıları, düzenleyecekleri meslek-içi eğitim programları ve kurslarla olacağı gibi diğer konuları da kapsayacaktır.
- Nihayet, özel sektör yeni gelişecek turizm türlerine, özellikle finansman ve yatırım yaparak katkı koyacaktır. Özellikle Bölge dışında yaşayan işadamlarının sektöre ilgi duymaları

gerekmektedir. Nitekim, bu tür turizmin geliştiği yörelerde ilk yatırım ve katkılar özel sektörden gelmiştir.

4.2.6. Kültürel ve Tarihi Mirasın Korunması ve Geliştirilmesine Önem Verilmesi (Strateji 6)

Yöresel imkanlarla yapılan dokumacılık ve ağaç oymacılığı alanında Halk Eğitim Merkezleri ile iş birliği yapılarak kurslar açılmalı, uzman öğreticiler yetiştirilmelidir. Uygulamaların uzun vadeli olabilmesi için bu kurslara süreklilik kazandırılmalıdır. Her İlçe merkezinde ve köylerde yapılan bu el sanatlarının teşhir edildiği ve satılabildiği merkezler açılmalıdır. İl merkezinde ve İlçe merkezlerinde satışa sunulan el sanatlarının sergileneceği yerler açılmalıdır.

İlde bulunan tarihi eserlerden bir çoğunun acil restorasyon ihtiyacı bulunmaktadır. Bu konu ilde turizm bakımından yapılması gerekenler hususunda ilk sırayı alacak öneme sahiptir. İldeki birçok kilise ve kalenin acil onarıma ihtiyacı vardır. Barajlar nedeniyle su altında kalabilecek tarihi ve kültürel değerlerin korunması için bir program geliştirilmelidir.

Yaylalarda bulunan ahşap mimarinin betonarme yapılara dönüşmesinin engellenmesi gerekmektedir. Bu amaçla buralarda ev yapmak isteyen vatandaşlara devlet tarafından kereste yardımı yapılmalıdır.

4.2.7. İldeki Doğal Yapı Bozulmadan Turist Çekebilecek Yapay Atraksiyonlarla İl Turizminin Desteklenmesi (Strateji 7)

Bu bağlamda, flora ve fauna bakımından son derece zengin olan İlde bir botanik bahçesi ve av müzesi oluşturularak turizmin hizmetine sunulmalıdır. Kafkas florasının en güzel örneklerini sunan ve kuş göç yolu üzerinde bulunan İlin bu zenginliğinin bir müzede sergilenmesi son derece etkileyici olacaktır.

4.2.8. Sektörde Denetleme ve Değerlendirmenin Düzenli Olarak Yapılması (Starteji 8)

Gelişme senaryolarının ilk yıllarında, örnek alanın ve pilot bölge uygulamalarının sonuç değerlendirilmeleri yapılmalıdır. Hareketli turizm alanları ile gelişebilecek turizm alanları ayrı ayrı değerlendirilerek aralarında bağ kurulmaya çalışılmalıdır. Sektör kendi haline bırakılmamalı fiyat

istikrarı, koşulların hijyen olup olmadığı düzenli aralıklarla denetlenmelidir. Hazırlanan turizm gelişme planları 5 yılda bir revize edilmeli ve 10-20 yılda bir yenilenmelidir.

5. Eylem Planı

Eylem planı JICA-DPT'nin ortak olarak yaptırdığı Bölge Eylem Planının uyarlanması ve eksik görülen kısımlara ilavelerin eklenmesi ile oluşturulmuştur. Turizm sektörünün gelişmesine yönelik olarak geliştirilen stratejilerin eylemlere dönüşmesi için, bunları gerçekleştirecek aktörler ile bunların görev ve yetki alanlarının tanımlanması gerekmektedir. Stratejilerin; hangi sektör ortakları tarafından, hangi ağırlıkta, nasıl üstlenileceğinin bilinmesi ve önlemlerin buna göre alınması zorunludur. Ortakların farklı yasal statüde olması, sektörün gelişmesi için toplam kapasite artırımını gerekli kılmaktadır. Buna ek olarak, sektörün gereksindiği kaliteli insan gücünün yetiştirilmesi gerekmektedir. Eylem planlarının uygulanmasında şu hususlar göz önünde bulundurulmalıdır:

- Turizmde başarı ve pazar payı artışı imaj ile gelmektedir. İlin doğal değerleri, kültürel varlıkları ve özellikle folklorik özellikleri, "Artvin İmajı" oluşumuna uygundur. İmajın kazanılması için; etkin bir tanıtım kampanyasına gereksinim duyulmaktadır. İlin sahip olduğu milli parklar ve tabiatı koruma alanları, yaşlı ormanlar, kıyı kesimi-plajlar başta olmak üzere; flora ve faunanın tüm özellikleri bu kampanyada kullanılmalıdır. Yörenin kültürel değerleri, kentsel dokular, farklı dönemlerden kalan tarihi sitler ve tek yapılar; imaj yaratımında kullanılmalıdır. Yöreye özgü kültür, müzik-dans, yemek, giyim-kuşam imaj yaratımına uygundur. Sektör ortaklarından özellikle, tanıtım ve pazarlama faaliyetlerinde Artvin ili ve yöresine ait motifleri işlemeleri beklenmektedir.
- Ziyaretçi memnuniyetini ve sonucunda da pazarı artırmak önemli bir strateji olarak benimsenmiştir. Ziyaretçinin İl hakkında kolay ve doğru bilgi alabilmesi, tesislerin fiziki kalitesinin yanı sıra hizmet sunum kalitesinin de artması, ulaşım ve altyapı sistemlerinin gelişmiş olması, trafik düzeni başta olmak üzere, kentsel hizmetlerin iyi sunulması, kültürel ve sportif donatıların gelişmesi ve etkinliklerin belirli düzeylere yükselmesi; ziyaretçi memnuniyetini artıracaktır.
- Tur operatörleri, sektörün önemli ortaklarındandır. Turizm, organizasyon düzeyi yüksek ve karmaşık sektördür, iş bölümlü uzmanlaşmayı gerektirmektedir. Sektörün pazarlama faaliyetleri ve ziyaretçilerin farklı pazarlara yönlendirilmesi büyük ölçüde tur operatörleri tarafından

yapılmaktadır. İlin tanıtımı, pazar payının artırılması ve yeni pazarların bulunması için, tur operatörleri ve seyahat acenteleri ile yakın işbirliğine gidilmelidir. Bugün Artvin İli turizm değerleri örgütlü biçimde pazarlanamamaktadır. Bölgeye, dolayısı ile Artvin iline arkadaş tavsiyesi ile gelenler çoğunluktadır. Önümüzdeki dönemde; iç ve dış turizm pazar payının büyümesi, tur operatörlerinin İl'e ilgi duymasına da bağlıdır. Yerel ve bölgesel tur operatörlerinin kurulması ve güçlenmeleri ve pazarlama faaliyetlerinde etkinliklerini artırmaları gerekmektedir. Uluslararası ve ulusal tur operatörlerinin, İli programlarına almaları sağlanmalı ve bu kuruluşların, bölgesel operatörlerle iş ortaklıkları kurmaları özendirilmelidir. Bu bağlamda, çevre illerin ve komşu ülkelerin turizm potansiyelinden yararlanılması, yakın bölge ve ülkeleri kapsayan ortak tur programlarının düzenlenmesi, Bölgenin uluslararası pazar payını artıracaktır. Söz konusu gelişmelerin sağlanması için; tur operatörlerini İl'e davet ederek ortak programlar üzerinde çalışmak, turizm fuarlarına katılmak, İl imajını yaygınlaştırmak ve e-turizm olanaklarından faydalanmak gibi tüm önlemlerin alınması gerekmektedir. Bu bağlamda Batum da bulunan yabancı tur operatörleri ve seyahat acenteleri ile işbirliğine gidilmesi İl turizmi için son derece yararlı olacaktır.

- Turizm Gelişme Koridorlarının belirlenmesi ve desteklenmesi bir diğer stratejik önlem olacaktır. İlin doğal ve kültürel değerlerine daha kolay erişmek, ulaşım ve altyapı sistemleri ile donatıları daha kolay tesis etmek ve işletmek için gelişme koridorlarında yatırımlara öncelik verilmelidir. Doğal ve kültürel değerlerin coğrafi dağılımı ve ulaşım sistemi bu koridorların tanımını kolaylaştırmaktadır. İlke olarak, bu koridorlar üzerinde öneri tur güzergahları belirlenmiştir. İlde yer alan ilçelerde, koridorların gezilmesi ve değerlerin tanınması için en az 5 gün gerekmektedir. Böylece, her bir il için geceleme süresinin 5 gün ve üzerine çıkılması hedeflenmektedir.
- Yeni turizm türlerinin geliştirilmesi stratejisi ile özellikle çevresel duyarlılığı yüksek, kitle turizmine konu olmayacak biçimde ve denetim altında kalmak kaydıyla, kısmen gelişmeye açılacak kesimler belirtilmiştir. Yeni türler, çoğu kez güç erişilebilen, koridorların dışında kalan ve noktasal özellikler taşıyan alanlarda gelişebilecektir. Örneğin; yeşil turizm ya da kırsal turizm olarak da adlandırılabilir, turizm ile tarım sektörünü buluşturan; yayla turizmi ve çiftlik turizmi, İl'in belirli kesimleri potansiyel vaat etmektedir. Bir diğer olanak, kıyı kesiminde, balıkçı limanları ve köylerinde oluşabilecek deniz ve balıkçılıkla ilgili hareketliliklerdir. Benzer biçimde; özellikle milli parkların ve tabiatı koruma alanlarının bulunduğu kesimlerde, diğer doğal güzelliklerin yoğunlaştığı alanlarda ve uç sporların yapılabileceği dağlık kesimlerde,

eko-turizmin geliştirilmesi öngörülmüştür. Bu kesimlerde, konaklamaların koruma statüsüne sahip yerlerin dışında yapılması uygun görülmektedir. Konaklama talebinin, yakın yerleşme birimlerinde ve geleneksel yapıların iyileştirilmesi ile eldeki stok kullanılarak karşılanması gerekmektedir. Bir diğer yeni turizm türü, sosyal ya da etnografya turizmi olarak adlandırılabilir. Kùltürler arası etkileşimi sağlayan, yerel kùltürlerin tanınmasına olanak veren bu yeni tür, kentsel veya kırsal kesimde, İlde özel kùltürel değerlerin ve geleneksel yerleşme dokularının korunabildiği kesimlerde gelişebilecektir. Yeni turizm türleri, özellikle kırsal kesimde yaşayan düşük gelirli gruplar için, yeni gelir ve istihdam kaynağı olabilecektir. Bu hareketlilikle, ev ve el sanatlarının gelişeceği, tarımsal ürünlerin yerinde pazarlanacağı düşünülmektedir.

Sektörün yatay ilişkilerinin yoğunluğu, gelişme için çok sayıda ortağın ve diğer sektörün katkısını gerektirmektedir. Kamu kesiminden yöre halkına kadar pek çok ortağın, kendi ilgi ve görev alanına giren yükümlülükleri bulunmaktadır. Bunların, her bir önlem ve gerçekleşmesinden sorumlu birim itibarıyla ayrıştırılması gerekmektedir.

Tablo 18. Eylem Planı – Hedeflere Erişme Matrisi(JİCA-DPT Ortak Çalışmasından (2004) Artvin’e Uyarlanmıştır)

Stratejiler	Turizm Sektörünün Gelişimine Katkıda Bulunacak Ortaklar					
	Kamu Kesimi			Özel Sektör (4)	Sivil Toplum Kuruluşları (5)	İl Halkı (6)
	Merkezi Yönetim (1)	Yerel Yönetimler (2)	Artvin Turizmi Geliştirme Yerel Yönetimler Birliği (3)			
Artvin İmajını Oluşturmak (Strateji: 1)	<ul style="list-style-type: none"> • Ülkesel ve bölgesel tanıtım programlarında, Artvin imajını işlemek, • İle ilişkin bilimsel araştırmalar yapmak ve yayınlamak. 	<ul style="list-style-type: none"> • Yerel etkinliklerde Artvin imajını işlemek, • Festivallerin düzenlenmesini ve tanıtımını sağlamak. 	<ul style="list-style-type: none"> • Yerel etkinliklerde Artvin imajını işlemek, • e-turizm olanaklarını kullanmak. 	<ul style="list-style-type: none"> • Artvin imajını tüm tanıtım, pazarlama ve hizmet sunumu eylemlerinde ön plana çıkarmak ve kullanmak, • e-turizm olanaklarını kullanmak. 	<ul style="list-style-type: none"> • Festivallerin düzenlenmesine ve tanıtımına destek vermek, • Tanıtım için kendi ilgi alanında e-iletişim ve oluşum olanaklarını kullanmak, • Yurt dışındaki benzer sivil toplum örgütleri ile işbirliği yapmak. 	<ul style="list-style-type: none"> • İlin geleneksel değerlerini korumak, hoş gözü ve konuk severliği sergilemek, • İmaj yaratımını sağlayacak dokümanları sunmak.
Ziyaretçi Memnuniyetini Artırmak (Strateji: 2)	<ul style="list-style-type: none"> • İle dönük tanıtım ve bilgilendirme faaliyetlerinde bulunmak, • Tesis ve hizmet sunum kalitesini denetlemek. 	<ul style="list-style-type: none"> • Yerel tanıtım ve bilgilendirme faaliyetlerinde bulunmak, • Ulaşım ve altyapıyı temin etmek ve iyi işletmek, • Donatı temin etmek ve iyi işletmek, • Tesis ve hizmet sunum kalitesini denetlemek. 	<ul style="list-style-type: none"> • İle dönük tanıtım ve bilgilendirme faaliyetlerinde bulunmak, • Altyapı temini ve işletmek • Donatı temin etmek ve işletmek. 	<ul style="list-style-type: none"> • Yerel tanıtım ve bilgilendirme faaliyetlerinde bulunmak, • Altyapı temini ve iyi işletilmesine katılmak • Uygun donatı temini ve iyi işletilmesine katılmak. 	<ul style="list-style-type: none"> • Yerel tesis ve hizmet sunumu kalitesini denetlemek ve yol göstermek. 	<ul style="list-style-type: none"> • İlin geleneksel değerlerini korumak, hoş gözü ve konuk severliği sergilemek, • Ziyaretçi memnuniyetine aidiyet duygusu ile katkıda bulunmak.
Seyahat Acentaları İşbirliği ve Sektör Ortakları Arasındaki Dayanışmayı Artırmak (Strateji: 3)	<ul style="list-style-type: none"> • Yabancı girişimciler için gerekli ortamı sağlamak, yasal düzenlemeleri yapmak, özendirici önlemler almak, • Fuarlara katılmak. 	<ul style="list-style-type: none"> • Fuarlara katılmak, • Yerleşmelerin e-tanıtımını yapmak. 	<ul style="list-style-type: none"> • Yabancı operatörlerin faaliyetlerini desteklemek, • Fuarlara katılmak. 	<ul style="list-style-type: none"> • Yabancı operatörlerle iş ortaklıkları kurmak, • Fuarlara katılmak. 	<ul style="list-style-type: none"> • Yurt dışındaki benzer sivil toplum örgütleri ile işbirliği yapmak. 	<ul style="list-style-type: none"> • Tur operatörlerinin programlarına aidiyet duygusu ile katkıda bulunmak.

(1) Merkezi hükümet kuruluşları ve taşra teşkilatlarıdır.

(2) Gelişme önerilen kesimlerde bulunan belediyeler ve köy muhtarlıkları ile il özel idareleridir.

(3) İl yerel yönetimlerinin (Belediyeler ve İl Özel İdareleri) kuracağı altyapı ve turizmi geliştirme birliği (kleri) dir.

(4) Turizm sektörü ile ilgili Türk Ticaret Yasasına göre kurulmuş tüzel ve özel kişiler ile serbest meslek sahipleridir.

(5) Dernek, vakıf, meslek örgütü ve benzeri, gönüllülük esasına göre kurulan ve kar amacı gütmeyen oluşumlardır.

(6) İl Halkı.

Tablo 18. Eylem Plan – Hedeflere Erişme Matrisi(devam)

Stratejiler	Turizm Sektörünün Gelişimine Katkıda Bulunacak Ortaklar					
	Kamu Kesimi			Özel Sektör (4)	Sivil Toplum Kuruluşları (5)	Bölge Halkı (6)
	Merkezi Yönetim (1)	Yerel Yönetimler (2)	Doğu Karadeniz Altyapı ve Turizmi Geliştirme Yerel Yönetimler Birliği (3)			
Turizm Gelişme Koridorları Yaratmak (Strateji: 4)	<ul style="list-style-type: none"> İldeki ulaşım ve altyapı sistemlerini kurmak, Uygun ölçekli planlamalar yapmak ve onaylamak (Bayındırlık ve İskan Bakanlığı), Turizm ve Altyapı Geliştirme Yerel Yönetim Birliklerini kurmak. 	<ul style="list-style-type: none"> Uygun altyapı temin etmek işletmek, Uygun donatı temin etmek ve işletmek, Ürün çeşitlendirme faaliyetlerine katkıda bulunmak Turizm ve Altyapı Geliştirme Yerel Yönetim Birliklerini kurmak veya üyesi olmak, Uygun ölçekli planlamalarda bulunmak. 	<ul style="list-style-type: none"> Uygun altyapı temin etmek işletmek, Uygun donatı temin etmek ve işletmek, Ürün çeşitlendirme faaliyetlerine katkıda bulunmak. 	<ul style="list-style-type: none"> Gerekli ölçekte olabirliği yüksek yatırımlar yapmak, Kamu kesimi ile gerekirse altyapı ve turizm işletmeciliği konusunda şirketler kurmak, Tesisleşme ve hizmet sunumu yatırımları yapmak. 	<ul style="list-style-type: none"> Koridor üzerinde kalan yerleşmelerin sivil toplum kuruluşları ile işbirliği yapmak Çevre ve Turizm konularında, kadınlara ağırlık vererek, eğitim ve meslek-içi geliştirme programları düzenlemek. 	<ul style="list-style-type: none"> Dernekleşme ve sivil inisiyatif oluşturma eylemlerine destek vermek Eğitim programlarına katılmak.
Yeni Turizm Türleri Yaratmak (Strateji: 5)	<ul style="list-style-type: none"> Alt-bölgesel ölçekli uygun ulaşım ve altyapı tesislerini kurmak, Uygun ölçekli planlamalar yapmak ve onaylamak, (Bayındırlık ve İskan Bakanlığı), Alan Yönetim Planlarını hazırlamak (Çevre ve Orman Bakanlığı). 	<ul style="list-style-type: none"> Yerel ölçekli uygun ulaşım ve altyapı tesislerini kurmak ve işletmek, Ulaşım ve altyapı sunumunda yeni türlerin gelişeceği alanlara öncelik tanımak, Uygun ölçekli planlamalarda bulunmak. 	<ul style="list-style-type: none"> Yerel ölçekli uygun ulaşım ve altyapı tesislerini kurmak ve işletmek, Ulaşım ve altyapı sunumunda yeni türlerin gelişeceği alanlara öncelik tanımak, Uygun ölçekli planlamalarda bulunmak. 	<ul style="list-style-type: none"> Yerel ölçekli uygun ulaşım ve altyapı yatırımlarına ve işletilmesine katılmak, Yerel özellikleri yansıtan ve yeni turizm türlerinin gereksinimlerine uygun yatırımları yapmak; ev pansiyonculuğunu geliştirmek, diğer tesisleri yapmak ve işletmek. 	<ul style="list-style-type: none"> Kamuoyu motivasyon programları düzenlemek, Çevre ve Turizm konularında, kadınlara ağırlık vererek, eğitim ve meslek-içi geliştirme programları düzenlemek, Alan Yönetim Planlarına katkıda bulunmak. 	<ul style="list-style-type: none"> Dernekleşme ve sivil inisiyatif oluşturma eylemlerine destek vermek, Eğitim programlarına katılmak.

(1) Merkezi hükümet kuruluşları ve taşra teşkilatlarıdır.

(2) Gelişme önerilen kesimlerde bulunan belediyeler ve köy muhtarlıkları ile il özel idareleridir.

(3) İldeki yerel yönetimlerin (Belediyeler ve İl Özel İdareleri) kuracağı altyapı ve turizmi geliştirme birliği (leri) dir.

(4) Turizm sektörü ile ilgili Türk Ticaret Yasasına göre kurulmuş tüzel ve özel kişiler ile serbest meslek sahipleridir.

(5) Dernek, vakıf, meslek örgütü ve benzeri, gönüllülük esasına göre kurulan ve kar amacı gütmeyen oluşumlardır.

(6) İl Halkı.

Tablo 18. Eylem Plan – Hedeflere Erişme Matrisi (Devam) (JİCA-DPT Ortak Çalışmasından (2004) Artvin’e Uyarlanmıştır)

Stratejiler	Turizm Sektörünün Gelişimine Katkıda Bulunacak Ortaklar					
	Kamu Kesimi			Özel Sektör (4)	Sivil Toplum Kuruluşları (5)	İl Halkı (6)
	Merkezi Yönetim (1)	Yerel Yönetimler (2)	Artvin Turizmi Geliştirme Yerel Yönetimler Birliği (3)			
Kültürel ve tarihi mirasın korunması ve geliştirilmesine önem verilmesi (Strateji 6):	<ul style="list-style-type: none"> Tarihi binaların restorasyonunu yaptırmak, İl'e ilişkin bilimsel araştırmalar yapmak ve yayınlamak, Tarihi ve kültürel bakımdan önemli alanları belirleyerek sit alanı ilan etmek 	<ul style="list-style-type: none"> Tarihi binaların koruma ve restorasyonuna katkıda bulunmak, İl'e ilişkin bilimsel araştırmalar yapmak ve yayınlamak, Tarihi ve kültürel bakımdan önemli alanları belirleyerek sit alanı ilan edilmesine katkıda bulunmak 	<ul style="list-style-type: none"> Tarihi binaların ve kültürel mirasın korunmasına ilişkin komuoyu oluşturmak, Varlıklı vatandaşlara koruma ve onarıma maddi destek sağlamaları için teklif getirmek. 	<ul style="list-style-type: none"> Tarihi binaların ve kültürel mirasın korunmasına ilişkin komuoyu oluşturmak, Varlıklı vatandaşlara koruma ve onarıma maddi destek sağlamaları için teklif getirmek 	<ul style="list-style-type: none"> Tarihi binaların ve kültürel mirasın korunmasına ilişkin komuoyu oluşturmak, Varlıklı vatandaşlara koruma ve onarıma maddi destek sağlamaları için teklif getirmek 	<ul style="list-style-type: none"> İlin geleneksel tarihi ve kültürel değerlerini korumak, Çocuklarına çevre ve koruma bilincini aşlamak.
İldeki doğal yapı bozulmadan turist çekebilecek yapay atraksiyonlarla il turizminin desteklenmesi (Strateji 7):	<ul style="list-style-type: none"> İlde av müzesi ve botanik bahçesi oluşturmak, İlde yapılabilecek diğer yapay turizm atraksiyonlarını belirleme ve araştırma komitesi oluşturmak. 	<ul style="list-style-type: none"> İlde av müzesi ve botanik bahçesi oluşumuna katkıda bulunmak, İlde yapılabilecek diğer yapay turizm atraksiyonlarını belirleme ve araştırma komitesine destek vermek. 	<ul style="list-style-type: none"> İlde yapılabilecek diğer yapay turizm atraksiyonlarını belirleme ve araştırma komitesinde aktif rol üstlenmek. 	<ul style="list-style-type: none"> Oluşturulacak yapay atraksiyonların yapım ve işletmesine talip olmak 	<ul style="list-style-type: none"> İlde yapılabilecek diğer yapay turizm atraksiyonlarını belirleme ve araştırma komitesine destek vermek, İlde av müzesi ve botanik bahçesi yapılmasına destek vermek. 	<ul style="list-style-type: none"> Oluşturulacak av müzesi ve botanik bahçesine önem vermek ve ziyaret edilmesini desteklemek Eğitim programlarına katılmak, çocuklara bu konuda ildeki hassas bitki ve hayvan türleri ve bunların korunması hakkında bilgi vermek.
Sektörde denetleme ve değerlendirmenin düzenli olarak yapılması (Strateji 8):	<ul style="list-style-type: none"> Denetim için gerekli yeni yasal düzenlemeleri yapmak, özendirici önlemler almak, Değerlendirme toplantıları yapmak 	<ul style="list-style-type: none"> Sektör değerlendirme ve çözüm üretme konferansları yapmak, Denetimle ilgili sıkıntıları ilgili birimlere ulaştırmak 	<ul style="list-style-type: none"> Denetimle ve değerlendirme ile ilgili problemleri belirlemek ve bunları ilgili makamlara ulaştırmak 	<ul style="list-style-type: none"> Denetimlerde ilgili kurumlara yardımcı olmak, zorluk çıkarmamak ve duyumları ilgili makamlara iletmek. 	<ul style="list-style-type: none"> Denetleme ve değerlendirme toplantılarına katılmak. 	<ul style="list-style-type: none"> Denetimlere destek vermek, duyumları iletmek.

(1) Merkezi hükümet kuruluşları ve taşra teşkilatlarıdır.

(2) Gelişme önerilen kesimlerde bulunan belediyeler ve köy muhtarlıkları ile il özel idareleridir.

(3) İl yerel yönetimlerinin (Belediyeler ve İl Özel İdareleri) kuracağı altyapı ve turizmi geliştirme birliği (kleri) dir.

(4) Turizm sektörü ile ilgili Türk Ticaret Yasasına göre kurulmuş tüzel ve özel kişiler ile serbest meslek sahipleridir.

(5) Dernek, vakıf, meslek örgütü ve benzeri, gönüllülük esasına göre kurulan ve kar amacı gütmeyen oluşumlardır.

(6) İl Halkı

5.1. İl Turizminin Gelişme Senaryoları

İlde, turizmin hızlı büyümesi ve sürdürülebilirlik ilkesi çerçevesinde gelişmesi için verilmesi gereken önceliklere göre gelişme senaryoları aşağıda açıklanmıştır.

Tablo 19. İl Turizminin Gelişme Senaryoları

2005-2006 sektörün gelişmesinin önündeki engellerin kaldırılması, tanıtım ve pazarlama	2007-2009 yeni yatırımlarla pazar payını artırma	2010-2020 rekabet gücü yüksek sürdürülebilir turizm
<ul style="list-style-type: none">• Turizm Geliştirme Kurulu ve Yerel Tanıtım Bütçesi Oluşturulması,• Sektöre engel olan sorunların çözümü ve sektöre destek sağlanması,• En etkili iletişim araçları ile tanıtım atağı,• Halkın turizm bilincinin geliştirilmesi,• Turizmde istihdam edilecek personelin yetiştirilmesi için pratik çözümler bulunması,• Gelişim Planlarının hazırlanması.	<ul style="list-style-type: none">• Sektörde maliyeti düşük fakat getirisi yüksek olan projelere önem verilmesi ile yöreye gelen turist sayısının geceleme sayılarının artırılması.• Sektördeki KOBİ'lerin Devlet yardım ve desteklerinden yararlandırılması.• Altyapı sorunlarının çözülmesi.• Konaklama tesis yetersizliğinin köylerde ve yaylalarda mevcut yapıların iyileştirilmesi ile çözüm getirilmesi.• Baraj çevresinin cazibe merkezi haline getirilmesi.• Yerli-Yabancı tur operatörleri ile büyük medya kuruluşlarının bölgeye davet edilmesi.• İnanç turizminde önemli merkez haline gelmesi.	<ul style="list-style-type: none">• Ekoturizmde; bölgede, Türkiye'de hatta Dünyada önemli bir turizm kenti olması.• Doğa-tarih ve kültür ile yaşanan sürdürülebilir turizmin gerçekleştirilebileceği çekim merkezi haline gelmesi.

5.2. Turizmde Proje Konuları

İlde turizmin geliştirilmesi ve turizm potansiyelinin iyi kullanılabilmesi için detayda araştırmalar yapılması gerekmektedir. Bunun için İl'e yönelik yapılabilecek önemli olan araştırma konularından bir kısmı aşağıda açıklanmıştır.

Tablo 20. İlin Turizm Potansiyelini Artırmaya Yönelik Proje/Program Önerileri

Konu	Durum	Proje ve Diğer Öneriler
Artvin-Merkez	Baraj Gölleri	<p>*Baraj çevresinde uygun yerlerde yapılacak tesislerde su sporlarının yapılabilirliğinin araştırılması, Kamp balıkçılığı ve kamping yerlerinin belirlenmesi için projelerin geliştirilmesi, turizm ve rekreasyon amaçlı kullanımların düzenlenmesi.</p>
	Kentsel Donatılar	<p>*Kentsel donatıların geliştirilmesi, yaya mekanlarının düzenlenmesi, turizm çekim noktalarında tanıtım panoları</p>
	Tanıtım Ofislerinin Kurulması	<p>*Turistlerin bilgilendirilmesi amacıyla araç kiralayabileceği, bilgi alabileceği CD ler, broşürler, afişler hazırlanması. Festivallere katılım için yurt içi-yurt dışı turizm acenteleriyle ilişki kurulması ve turlar için haritalar hazırlanması.</p>
	Endemik bitki ve hayvan türleri	<p>*Endemik bitki türlerinin belirlenmesi ve ilde botanik bahçesi ve av müzesi oluşturulması. Oluşturulan botanik bahçesinde öncelikli olarak barajlar altında kalan endemik ve nesli tehlike altında olan türlerin yetiştirilmesi. Dünyada sadece Alplerde ve Artvinde olan dağ gülünün çoğaltılarak artvin için sembol olarak kullanılması ve artvin gülü olarak isimlendirilmesi (Rhodothamnus sessilifolius)</p>
	Kafkasör Turizm Merkezi	<p>*Yapılan festivalin daha organize şekilde düzenlenmesi ve tanıtımın iyi yapılması. Yoğun kullanım alanı olması nedeniyle koruma ve kullanım dengesinin iyi sağlanması.</p>
	Kurumsal Düzenlemeler ve Motivasyon Programları	<p>*Merkezi ve merkeze bağlı taşra teşkilatlarının (DPT, Kültür ve Turizm Bakanlığı vb.), yerel yönetimin (Belediye, Köy Tüzel Kişilikleri ve İl Özel İdare), sivil toplum örgütlerinin, yerel halkın organize şekilde çalışması.</p>
Yusufeli	Köy merkezli kültür turizmi	<p>*Öncü turizmcilere, parasal destek sağlanması, eğitim verilmesi, motive edilmesi.</p> <p>*İşhan Köyü'nde ev pansiyonculuğunun geliştirilmesi, kültür evi oluşturulması, tarım turizmi ve kırsal turizm projelerinin tümünü örnek köy ve pilot bölge olarak uygulamaya konulması.</p> <p>*Barhal Köyü'nde ev pansiyonculuğunun geliştirilmesi. Kültür evi tarım turizmi ve kırsal turizm projelerinin uygulanması. Ayrıca mevcut pansiyonlardan faydalanılması. Sportif olta balıkçılığının geliştirilmesi.</p> <p>* İlçeye bağlı köylerde 9.yy ve 10.yy dan kalma kilise ve manastırlar bulunmaktadır. Bunların çevre düzeni yapılarak inanç turizmüne açılması</p> <p>* Yasak bölgelerde avlanmanın önlenmesi</p> <p>*Avlanma için belirli alanların saptanması ve gerekli</p>

		düzenlemelerin yapılarak turizme açılması
Şavşat	Büyük çam ormanları nedeniyle yaban domuzunun üremesine ve avlanmasına elverişli arazi yapısı	* Köyler merkez alınarak ev pansiyonculuğunun desteklenmesi, kültür evi oluşturulması, tarım turizmi ve kırsal turizm projelerinin tümünü örnek köy ve pilot bölge olarak uygulamaya konulması, * Tarihi alanların korumaya alınması, * Tarihi eserlerin çevre düzenlemesi, * Yöresel yemeklerin yapılmasının teşvik edilmesi * Tarihi ahşap evlerin korumaya alınması, * Maden Köyü, Çağlayan Köyü gibi köylerin korunması için önlemlerin alınması
Hopa	Köy merkezli kültür turizmi	*Kemalpaşa Beldesinde yoğunlaşan yırtıcı kuş göçleri ile ilgili kuş gözleme istasyonlarının yer tespiti ve yön levhaları konulmuştur. Buralara projesi yapılan kuş gözlem istasyonlarının yapılması. *Aynı bölgede 67 km lik Jeep Safari Parkuru, bisiklet yolu ve doğa yürüyüş parkurları belirlenmiştir. Mola istasyonu yapılmalı. *Jeep Safari, bisiklet yolu ve doğa yürüyüş parkurları belirlenmesi ile yol işaretlemelerinin yapılması. Aynı uygulama Hatila Milli Parkında yapılmalı. *Kentsel donatı standartlarının yükseltilmesi, yat yanaşma ve çekek yerlerinin kırsal dokuya uygun inşa edilmesi.
	Dünyada yırtıcı kuşların % 80 i Türkiye üzerinden geçmektedir.Marmara, Sinop ve Hopa olmak üzere üç ana koldan göç yapmaktadırlar.	
	Sahil Düzenlemesi	Camili ve Karagöl civarında ev pansiyonculuğunun geliştirilmesi ve ekoturizm eğitimi verilmesi
Borçka		Kanyon içerisinde yürüyüş parkurunun doğal yapıya uygun şekilde düzenlenmesi
	Borçka baraj inşaatı tamamlandıktan sonra çevresindeki düzlük alanların korunması	*Festivalin iyi organize edilmesi
Ardanuç		Kale ve çevresinin tarihi sit alanı olarak ayrılması
	Cehennem dere kanyonu	
	Bilbilan Yaylası	
	Gevernik Kalesi	

Artvin İlinde **EKOLOJİK TURİZM (ekoturizm) kalkınmanın öncü sektörlerinden biridir.** İlin doğal ve kültürel kaynaklarını koruyarak, **koruma-kullanma dengesinde sürdürülebilirliğini sağlamak** amaçtır. Eko-turizmle düşük gelirli yöre halkına ekonomik destek sağlanması da amaçlanmaktadır. Eko-turizm; doğal değerlerle birlikte, kültürel değerlerin korunduğu ve ziyaretçilerin, yöre halkının yaşam değerlerini geleneksel yaşam tarzını görmek ve onlara katılmak için gerçekleştirdiği turizm şeklidir. Artvin İli eko-turizm açısından çok yüksek potansiyele sahiptir. Ancak bu turizmin uygulanmasında hassas değerlere sahip İlin zarar görmemesi için, eko-turizmin etap etap uygulanması sağlanmalıdır. Öncelikle yöre halkına turizmin ve çevrenin öneminin anlatılması ve kültürel yaşam

tarzının, doğal kaynakların korunmasının önemi aktarılmalıdır. Geleneksel dokunun ve mimari tarzın korunmuş olması, geleneksel faaliyetlerin devam etmesi kültür turizminin sağlanması açısından önemlidir. Daha sonra İLde yapılacak projelerin amacına göre, bilgilendirme ve eğitimin yapılması önemli faktördür.

6. Kaynaklar

1. Akpınar, S., 2003. Türkiye'nin Turizm Bölgelerinde Eko Turizm Yaklaşımları. Turizm Bakanlığı, Yatırımlar Genel Müdürlüğü, Planlama Dairesi Emek/Ankara.
2. Akdoğan, M., Kozak, N. 1996. "Genel Turizm İlkeler-Kavramlar". Ankara.
3. Dinçer, M., Dinçer, F. ve Güngör, A. 2003. Artvin Ekonomisinde Turizm Sektörünün Yeri ve Önemi. Artvin İlinin Ekonomik Kalkınması Semineri, Artvin.
4. Artvin İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Arşivi, 2004, Artvin.
5. Butler, R.W. 1980. "The concept of a Tourism Area Cycle of Evaluation Implications for Management of Resources"; Canadian Geographer; v 24.
6. Cengiz, T., 1995. Kafkasör Turizm Bölgesi. Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Peyzaj Mimarlığı A.B.D. Yüksek Lisans Semineri, Ankara.
7. Cengiz, T., 1996. Artvin Kafkasör Peyzaj Planlama Kararlarının Saptanması Üzerine Bir Araştırma. Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Peyzaj Mimarlığı A.B.D. Yüksek Lisans Tezi, Ankara.
8. Çubuk, M., 1996. Sürdürülebilir Turizm. Türkiye'de 19. Dünya Şehircilik Günü Kolokiyumu, Mimar Sinan Üniversitesi, İstanbul.
9. Çevre ve Orman Bakanlığı, 2004. Ankara Geleneksel Atmacacılık. Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü, Ankara.
10. Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı, 2003-2004. Doğu Karadeniz Bölgesinde Turizmin Geliştirilmesine Yönelik Kalkınma Çalışması. Japonya Uluslararası İşbirliği Ajansı, Ankara.
11. Erdoğan, N., 2003. Çevre ve Ekoturizm. Erk, Ankara.
12. Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2003. Doğu Karadeniz Bölgesinde Turizm Sektörünün Gelişmesine Yönelik Kalkınma Çalışmaları Açıklama Notu. Ankara.
13. Ekoturizm: <http://www.turcev.org/mavibayrak/ekoturizm.htm>
14. Ekoturizm Sayfası: www.ecotourism.org,

15. Gunn Clare A., 1994. Tourism Planning, Basics, Concepts, Cases; Taylor&Francis.
16. İlal, K. Y. ve Özdemir, N., 1992. Artvin İl Turizm Envanteri ve Turizmi Geliştirme Planı. Ankara.
17. Özhan, E., 1997. Türkiye Kıyıları 97. Türkiye'nin Kıyı ve Deniz Alanları I. Ulusal Konferansı, ODTÜ, TÜBİTAK, KAY, Ankara.
18. Öztan, Y., Cengiz, T. ve Eminağaoğlu, Ö., Salihoğlu, B. vd. 1995. Artvin-Cerat Tepe Yöresi ve Meydanlar Mahallesi Florası ile Bu Yöredeki Saf ve Karışık Ladin Meşcerelerinde Floristik İncelemeler. Kafkas Üniversitesi Artvin Orman Fakültesi, Yayınlanmamış Çalışma, Artvin.
19. Şahin, R., Şahin, Z. ve Akalın, Z. 2002. Artvin Yöresi Folkloru Halk Kültürü Araştırması . Artvin.
20. Turizm Bakanlığı, 2002. Turizm Eğitimi. Turizm Eğitimi Genel Müdürlüğü, 11-13 Aralık 2002, Ankara.
21. Turizm Bakanlığı, 2002. 1., 2. ve 3. Turizm Şurası Bildirileri. 12-14 Nisan 2002, Ankara.
22. Turizm Bakanlığı, 2003. Mali Yılı Bütçesi Sunuş Konuşması. Mart 2003, Ankara.
23. Turizm Bakanlığı, 2001. Turizm 2001. Yatırımlar Genel Müdürlüğü Planlama Dai. Bşk., Ankara.
24. Turizm Bakanlığı Sayfası :www.tourism.com.
25. Turizm Bakanlığı Sayfası:www.turizm.gov.tr
26. Tüfekçioğlu, A. 2004. Turizmde Yükselen Değer Ekoturizm ve Artvin. Artvin Polis Dergisi, Yıl 2, Sayı 2. Artvin.
27. Yalçındağ, S. 1994. Alternatif Turizmin Yönetmel Boyutu. TODAİE yayınları, Ankara.
28. Yücel, C. 2002. Turizmde Yükselen değer "Ekoturizm". TURSAB, Ar-Ge Bölümü.